

Dr. JÁN BUBÁN

ZA HLBSÍM ŽIVOTOM

ZA HLBSÍM ŽIVOTOM

Kolka lásky,
kolka odpustenia.

Pamiatka z mojich
prvých exercícií.
v Brán. Bystřici 19-23 júla 1948

EDÍCIA ZÁKLAD SV. 5.

Dr. JÁN BUBÁN

ZA HLBSHIM
ZIVOTOM

1948

VYDAL SPOLOK SV. VOJTECHA, TRNAVA

FARSKĀ KNIŽNICA
V ŽILINE

Prír. č.:

~~376~~ L175

L 129

Dr. Ján Bubán: Za hlbším životom. Vychádza s povolením Apošt. adm. trnavskej č. 11245/46 zo dňa 13. XII. 1946 ako 5. sv. edície Základ, ktorú vydáva Spolok sv. Vojtecha v Trnave. Obálka od prof. M. Papíka. Tlačila kníhtlačiareň Spolku sv. Vojtecha v Trnave roku 1948.

ÚVODOM

V duši dnešnej spoločnosti tkvie tmený strach, ktorý dáva ráz celému životu, nakoľko v ňom podrýva všetko, čo ho robí plným a šťastným. Našej dobe chýba pevný základ, na ktorom by mohla stavať; bez neho je ťažko s nádejou uprieť zrak pred seba. Ak nemáme istej budúcnosti, zhorkne nám i prítomnosť. Zvädnú nám ideále, ktoré chceme dosiahnuť neskoršie, ale pre ktoré treba pracovať už teraz.

Príčina toho je plytkosť súčasného života. Ľudia neradi myslia; zatvárajú si oči pred pravdou, aby tak vyhli povinnosti, ktorá z nej plynie. Lenže tempo života je veľké a k tomu ešte rastie. Je oprávnená obava, že so zatvorenými očami nepôjdeme správnou cestou, ale že sa zrútime.

Prirodzeným liekom na to je prehĺbiť náš život. Musíme sa zamyslieť nad všetkým, čo nás obkľučuje. Nesmieme sa uspokojiť len s tým, čo nám skytajú smysly, ale treba dať slovo rozumu. A tak uvažovaním neraz i o maličkostiach dôjdeme k veľkým pravdám, ktoré nám ukážu smer k večnej Pravde, k Bo-

hu. To je tá bezpečná báza, ktorú svet hľadá, ale nechce ju nájsť.

Pravdu, vyčítanú zo všedných vecí, s ktorými sa stretáme na každom kroku, podávajú nám nasledujúce úvahy. Hovoria o jej kráse, zvlášť ak je spojená so šľachetnosťou. Vznikly pri pohľade na prírodu, na veselú i zasmušilú tvár, pri počúvaní reči, zvukov melódie a pod. Ich cieľom je vliatť najmä do mladých srdiec lásku k pravde a chuť uplatniť ju, i keď si to vyžaduje obeť, a takto si vytvoril život plný a šťastný.

Autor.

DOMOVU

JE JEDEN KRAJ

Keď sme boli malí, hltali sme rozprávky o kraji so zlatými horami a kráľovskými palácami. So zatajeným dychom sme počúvali o jeho nádhere. Nič všedného v ňom nebolo, len nadzemská krása hľadela z každého kútika. Čo divného sme v tom kraji videli! Veď tu občas rozprávaly i neživé tvory a zvieratá, zaznievaly hlasy, akých na svete nečuf. A keď sme vyrastali z detského veku a poznávali, že niet krajov so zlatými horami, zmocňovalo sa nás sklamanie. Nevedeli sme si predstaviť, prečo v nás tlie túžba žiť v rozprávkovom kraji, keď sme stvorení žiť v tomto svete. To netrvalo dlho. Keď sme prestali počúvať o rozprávkovom kraji, začali sme o ňom spievať. Ak sa vžijeme do hlasu mladíka, ako si nôti o ďalekých krajoch, vycítime v ňom krásy, čo sa na prvý pohľad príkro odrážajú od zaprášeného sveta, v ktorom žijeme. Tam nájdeme všetko, čo si žiadame. Tu už niet drahokamov, ktorými boli ozdobené kraje z rozprávok detských rokov. Tu kvitne láska. Lenže ľudia prestávajú časom aj o nej spievať. Ale ani vtedy neprestanú túžiť po kraji, do ktorého by radi utiecť od každoden-

ných strastí. Teraz im prichádza chuť na cudzinu, tá má nasýtiť ich dychtivú dušu. Ube-rajú sa do bližších i ďalších krajov a opijajú sa ich nádherou. Čoskoro i tie im zblednú; ne-nájdu v nich to, čo hľadali. Vtedy im príde na um domov. Ukáže sa nám v celej svojej rozprávkovej kráse. Zahoríme láskou k nemu ako nikdy predtým. Ozve sa v nás mocná túž-ba: domov, domov! Až vtedy poznávame, že jediný kraj, čo vie ukojiť naše smädné srdce, je domovina.

To, čo sme si za detstva maľovali ako zlato a drahokamy, v zrelom veku chápeme ako čosi oveľa cennejšie a vzácnejšie. Domovina nie je síce posiatá striebrom, ale je obložená láskou, ktorá sa nedá ničím vyvážiť. Láska vie urobiť i z chudobnej chalúčky milší príbytok, ako sú kráľovské zámky so všetkým, čo do nich mohla vložiť fantázia spisovateľov.

Doma sme väčší než rozprávkoví princovia a drahší než rozprávkoví hrdinovia. Stačí sa zahľadiť na matku, čo túli k sebe svojho miláčika. Niet pod slnkom krajšieho dieťa než jej synček. Lásku, ktorou zahrňuje vlastné dieťa, nevedela by preukázať nikomu inému, i keby bolo okoľko krajšie podľa úsudku všetkých ľudí. Rodič ho nemiluje preto, že je krásne, ale preto, že je jeho. A to mu ho robí i krásnym i milým ako nijaké iné dieťa.

Škoda, že si to v útlom veku neuvedomujeme. Keby sme to vtedy boli chápali, o ničom by sme tak radi neboli počúvali než o

usmievavej tvári a otvorenom náručí milujúcej matky. Otca a matku máme len jednu. Ak sa raz ich oči zavrú, nikto nás tak neohreje. Materinské ruky má iba matka; iný nevie tak pohladíť a pozrieť na nás ako ona. Už to dodáva nášmu domovu krásu, akej niet inde na zemi.

Doma pri svojich máme najistejšiu oporu. Ak nám hrozí nebezpečenstvo, máme na koho volať a vieme, že naše slová budú mať ozvenu. Kedysi sme počúvali rozprávky o hrdinoch, čo v nebezpečenstve povedali čarovné slová a hneď dostali pomoc. Raz to boli skrytí vojaci, ktorí za nich udatne bojovali, inokedy zas vily, ktoré ich zachránily svojou čarovnou mocou. Bezpečnejšie môžeme zavolať na svojich najbližších; náš hlas prerazí si k nim cestu a nájdeme potrebnú pomoc. Ak nám však nemôžu pomôcť, podelia sa aspoň o našu bolesť s nami. A rozdelená bolesť je vždy ľahšia ako celá. Preto sa doma cítime na pevnej pôde, na ktorej sa môžeme smelo pohybovať, veď nie sme sami, ale máme sa o koho oprieť.

Ak pozorne načúvame plaču siroty, zbadáme, ako z neho preniká horkosť, ktorá sa dotkne občas i tvrdých sŕdc. Je to preto, lebo ten plač nemá sa kde zachytiť. Nikto sa nezozve, aby poskytol pomoc. Márne ju čaká, ak nemá rodičov, lebo tak ako oni nevie sa nám prihovoriť nikto iný. Odtiaľ tá prislovečná trpkosť slz sirôt. Rozprávajte takému dieťaťu, že

kedysi tiež malo otca a matku, čo ho úprimne milovali a starali sa oň, a bude sa mu vidieť, že počúva rozprávku, najkrajšiu, akú len možno vymyslieť.

Rozprávkovosťou je vymaľovaný celý rodný kraj. Naši rodičia zohrievajú v ňom svojím srdcom všetko. Teplo ich lásky rozprestiera sa i na stromy, kvety, polia a vôbec na neživé veci, odkiaľ zasa sála na nás. Doma sa nám všetko prihovára rečou milujúcich rodičov. Tak príjemne sa cítime tam, kde nás obkľučuje láska, ktorá sa ozýva nielen z úst tých, čo nás majú radi, ale z každého kúska pôdy, kameňa, každý pohyb vetvičky nám o nej svedčí. Toto nám robí z domova rozprávku, ktorú môžeme prežívať každý deň.

Že je to ozaj tak, presvedčí nás jedna cesta do cudziny. I cudzina je krásna. Pán Boh udelil celej zemi zo svojej štedrosti. Jesto veľa čo obdivovať po šírom svete, čím sa nemôže pochváliť naša domovina. More, prístavy, obrovské mestá, svetochýrne obrazárne — o tom všetkom my len počujeme. Vábi nás to. Kocháme sa tu v prirodzenej i v umelej kráse; obdivujeme dôvtip a zručnosť umelcov. Lenže to je nám cudzie. Nevie sa nám prihovoriť; chýba tu teplý pomer, ktorý majú k nám veci doma. Sotva sa vraciame domov, domovina sa nám prihovorí ako matka, čo nás už dávno nevidela. Vítajú nás i kvetinky, čo sa kolíšu v závane vetrika. Usmejú sa na nás hory, rodná dedina a vôbec všetko. Vtedy rozumieme

ich reči najlepšie. Cítíme, že z nej hovorí láska našich najbližších.

Domovina nám pripomína lásku našich rodičov nielen dotiaľ, kým žijú, ale i keď sme ich už uložili do hrobu. Rodná zem je roľa, do ktorej sejeme srdcia svojich najdrahších. Zo srdca vždy klíči láska. A keď i srdce zomrie, nezomrie láska. Srdcia našich predkov v rodnej zemi sú semä, z ktorého vyrástlo všetko, čo milého nám zanechali. Zem, ktorú oni obrábali, stavby, ktoré oni stavali, sú ovocím ich lásky k nám. Zo všetkého môžeme vyčítať, ako nás milovali. Odtiaľ tá tajomnosť rodných miest, dedín, strání a údolí, ktorú ospevujú básnici a nevedia ju nadostač pochopiť. Je nepochopiteľná ako láska našich otcov, ktorá z nich hľadá na nás.

Z toho vyviera i posvätnosť rodného kraja. Spomíname ho s pietou, ako by sme v ňom cítili blízkosť svojich predkov. Ak si uctíme otčinu, uctíme tým svojich otcov. Preto je nám domovina kusom zeme, ktorý sa svojím posvätným rázom odráža od ostatných krajov. Kto si ju váži, ctí tým nielen chladnú hmotu, ale večne živú lásku svojich predkov.

Ak zaznejú domovinou piesne v svojskej reči, menia ju v čarovný kraj, ktorý by sa hodil pre najkrajšie rozprávky. V detských rokoch sme počúvali o vílach, čo žijú v lesoch alebo na mori a vábia svojím spevom ľudí, ktorí sa dostali do ich blízkosti. Ak niekto začul ich hlas, nevedel mu odolať. Nechal

cestu, ktorou sa mal uberať, a išiel za ich spevom. Márne sa spieral, išiel za ním, i keď ho to stálo život. Tým hlasom je zvuk pesničiek, čo sa nesú domovinou. Dodáva kraju pôvabu, ktorý nemožno opísať, možno ho len precítiť. Mení lesy v tajomné háje, dediny a mestá zahaľuje nadzemskou krásou. Ak večer, keď už stíchol ruch a slniečko sa lúči s naším krajom, zaznejú naše lahodné piesne, urobia z chudobnej dedinky uprostred hôr milú idylu, ako by stvorenú pre radosť a šťastie.

Nechýba tým pesničkám ani čarovná moc. Kto raz precítil ich sladkosť, neodolá im. Radšej volí smrť než nečuť tie piesne svojej materčiny. Nesčíselne množstvo verných synov našej zeme šlo s touto piesňou do boja. Naša domovina je presiaknutá krvou tých, čo väčšími milovali zvuky materčiny než vlastný život.

To všetko robí nám z otčiny krásnu rozprávku, ktorú by sme mohli začať slovami: „Je jeden kraj...“ A k tým slovám mohli by sme pripojiť všetko, čo sme niekedy počuli o rozprávkových krajoch. Len jeden kraj je tak milý a krásny pre každého. Najkrajší je pre nás, lebo je náš. Mimo svojej domoviny nenájdeme nikde tej prítnosti, ktorú má rodný kraj. „Niet v svete druhej otčiny“, — povedal náš básnik. A mal pravdu.

Ze domovina je ozaj rozprávkovým krajom, najlepšie nám dokazujú tí, čo ju strátili. Ak im spomenieme domov, vybaví sa

im v mysli najkrajší kraj na zemi. Tam ináč kvitnú kvety, milšie sa usmieva slniečko než inde. Jeho strata ich raní hlboko. Na tú ranu má liek len domovina. Márne ho inde hľadajú. Tí by nám vedeli vyprávať o krásach, ktoré my stretáme na každom kroku, ale nie vždy si ich uvedomujeme. Škoda, že to ľudia zväčša chápu až vtedy, keď je neskoro. Rozhliadnime sa vo svete po tých, čo nemajú domoviny, a pohľad na našu otčinu urobí nám z nej najkrajšiu rozprávku, ktorá sa začína známymi slovami: „Je jeden kraj...“

V CHRÁME PŘÍRODY

Po dlhom mlčaní rozhovorila sa príroda milou rečou. Zachytáva ňou všetky naše smysly. Hudba jari, spletená z vánkov, šuchotu jemných listov, vábi náš sluch; čerstvosť farieb, rozliatych po kvetoch a stromoch, priľiepa k sebe náš zrak a vôňa rozširuje nám hrud'. To všetko preniká nám do duše. Volá nás, aby sme sa pretekali s prebudenou prírodou v kráse, ktorá sa na nás usmieva so všetkých strán. A človek, stojaci uprostred voľnej prírody, zostáva na chvíľku zarazený. Vidí, ako sa príroda ponáhľa k väčšej kráse; veselo beží ako potôčik k rieke. Aj on zatúži po nekonečnom mori večných krás. Uberá sa na hory, chce mať väčší rozhľad a vysať pohľadom krásy vrškov, údolí a nížin, aby si nimi naplnil srdce. Lenže márne! Aj tie nám zakývajú, že ich musíme predbehnúť a oplývať krásou, ktorá ďaleko prevyšuje krásy prírody. Ona má byť ich kvetom. A tu sa nám ruky samy spínajú k modlitbe, oči sa obracajú k nebesám a ústa chvália velebnosť Stvoriteľa. Celá príroda sa nám stáva chrámom, ktorý nás povzbudzuje k modlitbe, aby sme sa spojili s prameňom všetkých krás, s Pánom Bohom.

V chráme prírody vládne posvätný po-

koj. Tu sa uchyľujeme pred ruchom miest a pred zlobou, čo do nich ľudia nasnášali. Tu je azyl, do ktorého nezasahuje krivda. Tu naša duša okrieva; cíti sa v svojej domovine. Medzi vysokými kmeňmi stromov je ako medzi kostolnými stĺpami. Modrá obloha je nám klenbou a o výzdobu tohto chrámu postaral sa jeho staviteľ tak, že umenie najväčších géniov je len jej slabým tieňom. V tomto chráme všetko nám hovorí o pokoji. Čítame to z lístkov na tenkých vetvičkách. A aby sme mu lepšie porozumeli, tie lístky nám kývajú k nemu. Ideme ďalej a ďalej, a čím hlbšie sme v lese, tým voľnejšie sa cítime, až čoskoro zbadáme, že sa vraciame do svojho domova, ktorý nám vystavil náš spoločný Otec, aby sa v ňom všetci dobre mali.

I naskytne sa nám otázka: Odkiaľ ten pokoj medzi toľkými rôznosťami, kde sotva nájsť medzi tisícami stromov dva jednaké, pokoj, ktorý nenarušuje hlas vtáctva a žblnkot vôd, ale naopak, toto všetko ho utvára. Z najrôznejších prvkov sa splieta, a predsa všetky k nemu spejú, ako vysoké i nízke tóny tvoria jednotnú melódiu piesne.

To preto, lebo príroda poslúcha svojho Tvorcu. Navlas plní jeho rozkaz. Smeruje k Nemu tak, ako si to žiada. A to tvorí spojivo medzi rôznosťou prírody a súlad, ktorý sa nám javí na prvý pohľad ako posvätný pokoj. To kázeň o pokoji v chráme prírody, ktorú

počuje každý, čo sa na chvíľu vhlíbi do jeho tajov, len keď si náročky nezapcháva uši.

Aj ľudia majú vytvárať takýto súlad, ktorého ovocím je túžený pokoj. I pri všetkej rôznosti, s ktorou prichádzame na svet a ktorú si získavame svojimi prácami, musíme stvoriť harmóniu. I pre nás Boh určil spojivo, ktoré vie udržať spolu všetko, čo nás navzájom delí, a urobiť z toho milú jednotu. Rôzne reči majú tu vedľa seba stáť ako rôzne hlasy vtáctva, veľkosť a malúčkosť musia sa k sebe hodiť ako pôvab nížin a hôr. Príroda nám ukazuje toto spojivo. Ako ju celú spája to, že speje k Bohu, to isté musí spájať i nás. Musíme si uvedomiť, že Boh je naším Otcom a my sme jeho dieťkami, ku ktorému máme raz všetci zas dôjsť. Deťom nie je prekážkou, aby tvorily spokojný rodinný kozub, že jedno je väčšie a druhé menšie, ani to, že jedno je mocnejšie a iné slabšie; ich láska k rodičom tvorí z ich rôznosti prirodzenú jednotu.

Len láska k nášmu spoločnému Otcovi, ktorý je na nebesách, môže nás všetkých spojiť a priniesť na zem sladký pokoj, podobný, aký vládne v prírode, lebo len ona vie vytvoriť z rôznosti jednotu.

Bohužiaľ, ľudia to neradi veria. Robia si všelijaké spojivá, ktoré majú nahradiť lásku. No všetky tieto umelé pásky rôznosti ľudí nespájajú, ale ich vyostrujú. A konečný výsledok toho býva tragédia. Krv miliónov podčiarkuje osudný omyl a volá po náprave.

Škoda len, že štátnici najradšej rojújú v zatvorených sieňach uprostred veľkomiest, kde hlas prírody najmenej počuť. Ľudia tu znesvätili chrám prírody a urobili si tu stánky neprávosti a hriechu. Tu k nám nedolieha volanie prírody k výšinám. Jej slová prehlušuje lomoz každodenného ruchu. Čo keby raz tí páni zašli do voľnej prírody, vhlbili sa do tajomstiev jej krás a ponorili svoj zrak do diaľav, plných jarnej sviežosti? Možno, aj im by sa ruky samy sopály, zrak by sa obrátil k nášmu spoločnému Otcovi a ústa by azda šeptaly modlitbu. Keby si potom posadali do zelenej trávy rokovať, je isté, že ich rokovania by sa skončili celkom inakšie ako všetky, čo sa dosiaľ dialy v prepychových palácoch.

Lenže svet nedbal na hlas prírody. Tešil sa dielam, ktoré vytvorila ľudská ruka. Človek im dal svoju myšlienku. I ľudské dielo hovorí a má hovoriť. Nielen že chváli alebo haní svojho majstra, ale ukazuje nám smer. Kniha, socha, stavba a vôbec všetko, čo stvoril ľudský um, je ako šíp na križovatkách ciest, ktorý nám ukazuje, kade sa máme uberať. Človek, koruna tvorstva, má pokračovať v tom, čo nám ukazuje príroda. Má milovať láskou čistejšou a cennejšou, než akú vidíme v prírode. Pán Boh nám dal rozum a vôľu, aby sme ho dobrovoľne velebili. To je naša úloha na zemi. Touto láskou máme dospieť do náručia svojho spoločného Otca.

Ľudstvo však nechcelo splniť túto úlohu,

bolo by rado oklamať Stvoriteľa. Z našich diel často nečítame prítulnosť k Bohu, ale pravý opak, výsmech z Neho. Tí, ktorých Tvorca obdaril nevšednými darmi, aby svietili ľudstvu na cestu k Nemu, obrátili neraz celý svoj dôvtip proti Nemu. Zakryli oči sebe i druhým, lebo nechceli vidieť svojho Pána. A išli veselo podľa vlastnej vôle, až sa svet ocitol neraz na kraji záhuby...

Do chrámu prírody zájdime zvlášť v trpkých chvíľach. A to vtedy, keď sa nám na prvý pohľad zdá, že príroda plače. Boli ste už niekedy samotní v lese, keď sa tichý dážďik leje s neba? Padajúce kvapky ševelia na hustom lístí a stekajú s neho na zem ako veľké slzy. V mäkkej pôde vyrývajú si jarčeky ako by vrásky na ubiedenej tvári. Odtiaľ zas bežia do potôčikov, ktoré sa ponáhľajú do údolia. Pri každom spáde a pri každej prekážke, čo sa im stavia do cesty, ozve sa hlas ako by ston plačúceho. Celá príroda sa nám vidí ako nariekajúca tvár. Hlasy, čo tu počujeme, znejú tak úprimne, ako by vychádzaly z nevinných detských úst. Preto nás uchvátia a unášajú našu dušu. Citlivá duša nevie si na tom obraze nasýtiť zrak a ukojiť smäď svojho sluchu. Vnoruje sa do tých krás stále viac, aby porozumela celému tajomstvu, čo sa za nimi skrýva. Nejedno srdce vezme si odtiaľ kus bóľu ako dojem z tohto plaču prírody.

Až keď sa slnko rozosmeje a rozleje svoje teplo po sviežom lístí, chápeme ako-tak to

veľké tajomstvo. Príroda okreje a sviežosť zelene hľadá na nás s každej strany. Farby kvetov pozerajú na nás veselo ako detské očka po sladkom spánku. Zmizol šedivý prach, čo predtým dusil život zelene a zahaľoval jej krásu. Stratila sa skleslosť, čo za sparných dní prichovára sa nám ako únava prírody. Miesto toho nastupuje čulosť, ktorá nás vzpružuje, ba priamo nás volá, aby sme si tu oddýchli na ceste života a načerpali si sviežosti do vôle.

Nie, príroda neplakala. Ten tajomný šuchot nebol nárekom, ale tichou modlitbou. To príroda šeptala slová vrúcnej vďaky. Až teraz badáme, koľké dobrodenie rozsieval Pán Boh v tých drobných kvapkách, ktoré nám pripadaly ako horké slzy.

Veľmi často takto býva i s nami. Stiahnu sa nad nami mračná a celá budúcnosť je pred nami zahalená. Prídu i kríže, ťažké a boľavé, že náš pohľad neraz vyzerá ako kvet, čo sa stiahol pred dažďom. Ale vtedy nezúfajme. Možno, že sú ako husté kvapky, čo sa lejú na nás, aby smyly naše viny. My ich azda na prvý pohľad ani nezbadáme. Lipnú na nás ako prach na lístí, ktorý pri povrchnom pozorovaní nevidieť. Ale dážď ho nájde a odstráni. I my často v bolesti poznávame svoje hriechy, ktoré by sme ináč azda nikdy nezbadali.

A nečudujme sa, že občas na nás Pán Boh dopúšťa nielen malé kríže, ale sosiela na nás i najväčšie trápenia. Tej špiny na svedomí

ľudstva je občas toľko, že ju možno smyť iba lejavcom a búrkou.

V takých časoch nereptajme, ale sloíme ruky k zbožnej modlitbe. Naše ústa nech šepcú slová odprosenia. Ramená nebeského Otca sa vystrú, aby nás objaly. A my sa budeme cítiť pod istou záštitou, zpod ktorej nás nemôže vytrhnúť nijaká krivda, ani násilie, ani smrť.

Len nesmieme zúfať. Príroda nepozná zúfania, ale vždy dúfa v krajší život. Slabá trávička, čo i koľko ráz zdeptaná, vždy sa dvíha, kým len vládze. Chce žiť a spieť k výšinám, kým je v nej aspoň trochu sily. Celý veľkolepý chrám prírody nám privoláva obrátiť oči k nebesám a dúfať. Veľká láska prekoná všetko a po chmúrnych chvíľach privedie nás k radostným časom.

*

Pôvabný je povestný bardejovský kostol podvečer, keď slnko vysielá svoje papršieky gotickými oknami do jeho vnútra. Krása umenia zaliata lúčami tvorí milú idylu, ktorá sa vrýva do pamäti každému, kto ju raz videl. Zdá sa nám, ako by nás chcela vyzdvihnúť a zaviesť k večným, nevädňúcim krásam. Skoro v nás duša zatrepoce, tak rada by vyletieť vysoko až k svojmu Tvorcovi.

Takýto obraz nám skytá i chrám prírody. Ak sa naň zahľadáme, zrak sa nám dvíha a myseľ zalieta k prameňu všetkej krásy, k

Stvoriteľovi. Zájďme často do toho chrámu,
zamyslime sa aspoň na chvíľu nad týmto veľ-
kolepým dielom božím a ono nás naučí zá-
kladným životným pravdám, ktoré už ľud-
stvo zabúda.

TULÁCKA PIESEŇ

Niet pochyby, že mnohým z nás najviac sa páči tulácka pieseň. Človek bez domova sa nám vidí ako hrdina. Neradi sa už túlime k štýrom stenám domov, ktoré by nás chránily pred ostatným svetom. Vábia nás ďaleké cesty, voľný vzduch, príroda. Nechceme byť pripútaní na jedno miesto; radi by sme mali domov všade, kde len prídeme. A príroda je všade. Kto má prírodu za svoj domov, nikde nie je cudzí. Nie div, že tulácka pieseň tak pomáha slávikom vábiť z úzkych mestských ulíc do polí, lesov a hôr. Rozochvieva najjemnejšie struny nášho srdca, ktoré zunia i dlho po tom, keď už odznela. Znie lahodne, ale boľavo. Sladkastý bôľ tečie z každej tuláckej piesne do duše a prifahuje nás do svojich začarovaných krútnav. A práve tento bôľ nám hovorí, že každý, kto má domov po cestách, uprostred voľnej prírody, na uliciach veľkomiest, nemá domova nikde. Nikde sa nemôže privinúť; všade je cudzincom. Zo všetkých tuláckych piesní preráža žiaľ nad stratou domova. Ich melódia hovorí proti ich slovám. Márne ich slová vychvaľujú výhody tulákov, z nápevu cítia hlbokú túžbu po milom domove.

Nie je ťažké uhádnuť, prečo sa túžba po

domove tak prediera z tuláckych piesní. Domov je pevný bod, od ktorého meriame diaľku. Už v útlom veku dieťa trhá mamičku za kabát a volá zo všetkých síl: domov, domov. Čo i nepozná ešte veľmi rozdiel medzi domovom a cudzím miestom, cíti ho. Len doma sa cíti v teplom hniezde.

A takým dieťaťom zostávame do smrti. Kým žijeme, tiahne nás domovina. Potrebuje pevný bod, s ktorým by sme mohli vždy isto počítať. Život nás môže od neho ďaleko odviať; veď život je pohyb. Nesie nás často proti našej vôli. A márne sa mu spierame. Musíme ísť i ta, kde by sme nechceli, ak si chceme zaistiť, čo i len kus chleba. Továrň, úrad, pole — to všetko núti nás prísť na čas, čo ako by sme nemali chuť. Ale pri továrenskom stroji necítíme sa doma. Úradné hodiny neraz pomaly sa nám míňajú. A pole, čo ako horí životom, často nás nebaví. Veď príde nepohoda, vietor, dážď, lejavec. To sú všetko živly, ktoré nás nútia hľadať si prístrešie. A nesmieme zabudnúť, že roľník nejde na pole kochať sa jeho krásou, ale tvrdo dobývať chlebiček.

Domov nám poskytuje stálosť, pretože je nám prvou a ozaj milou školou. Škola učí človeka predovšetkým stáť na vlastných nohách. Matkino náručie je lavica, akú nenájdeme nikde. Matka nám vštepovala prvé zásady do duše najhlbšie. Veď naša duša je v tom veku najlepšou roľou. Matkine ruky

vedely aj trestať. Ale vedieť potrestať je umenie! Ono sa musí diať tak, aby sme pocítili, že je výsledkom lásky a nie pomsty. A matkino srdce to dokáže vždy. Čo značí táto škola, vidieť najlepšie na tých, ktorí jej nemali. Tým chýba vždy základ. Stavajú neskoršie nezriedka všetko na piesku.

Domov je nám i azylom pred spoločnosťou. Dnes sa všetci spolčujeme; chceme si byť bratmi. A celkom právom. Veď každý kríž na spoločných ramenách stáva sa ľahším. Ale nesmieme zabúdať, že spoločnosť sa skladá z ľudí. A medzi ľuďmi vždy sa našli, čo strpčovali druhým život. Bolo by nerozumné myslieť, že dnes ich niet a že ich nebude v budúcnosti. A ako sa nájde takýto jednotlivec, podobne nájdu sa i mnohí v spoločnosti. Môže sa nám niečo prihodiť i celkom nevinne. Stihne nás neúspech a senzácia je hotová. Musíte sa kryť pred zrakmi ľudí, aby vás nimi nedobodali. Lebo zraky sú často ostrejšie ako ihly. Najistejší úkryt v takom prípade je vlastný domov. V živote môžeme stroskotať i sto ráz; nik nie je proti tomu poistený. Potrebujeme teda miesto, kde by sme ani nemohli stroskotať. A to je domov.

Občas nás zasa zastihne zaslúžený trest. Sme slabí ľudia; každý z nás sa potkne. A vtedy sa staneme rohožkou, o ktorú si ľudia utierajú jazyky. Lenže ľudia majú často špinavejšie jazyky ako obuv. Ak by sme mali uniesť všetku tú špinu, neraz by sme sa v nej

zadusili. Bezpečným útlkom proti tomu je zas len náš domov.

Toto robí z domova pevný bod, o ktorý sa opierame celý život.

O túto oporu sme dnes čoraz viac olupovaní. Stále ubúda tých, čo pociťujú pevnú pôdu domova pod nohami. Človek sa stáva tulákom.

Dôležitú úlohu tu hrá nedostatok. Domov je teplý len vtedy, keď je v ňom aspoň to najpotrebnejšie. Malé dieťa nevie, čo je to nedostatok. Jemu je domov nevyčerpatelnou baňou, v ktorej je všetko, čo si len zažiada. Ale dieťa sa príliš často sklame v tomto presvedčení. Priskoro poznáva, že domov mu to nemôže dať. Tu sa začína rúcať opora, ktorú nám domov už od prírody skytá. Otec odchádza z domu do práce, odchádza často i matka. A domov ostáva pustý; deti behajú po ulici.

Ale ulica je zlá škola. Ak sa stane niekomu od detstva domovom, naučí ho opaku toho, čo by sa bol naučil vo svojom domove. Ulica je maska. Človek na ulici je ako herec. Neukazuje pravú tvár, ale strúha ju podľa potreby. Kto si neosvojí doma úprimnej srdečnosti, nezíska ju nikde.

Veľkú vinu na zničení domova majú všetci tí, čo sa usilujú o zničenie rodiny. Každý, kto hlásal rozbitie rodinnej vernosti, zahadzoval pramene radosti domova. Ohrožoval istotu, ktorú nám dáva domov. Základom tej-

to istoty je vernosť otca a matky. Ak jej niet, nemôže byť reči o opore domova. A práve na tomto citlivom mieste bola rodina napadnutá. Nemôže stáť budova pevne, čo aké silné by boli jej múry, ak sa búrajú jej základy. Každá radosť nám zhorkne, ak nie je istá. Len tomu sa vieme úprimne tešiť, čomu môžeme dôverovať.

Nemalý podiel na strate domova u mnohých majú i zmenené podmienky, v ktorých žijeme. Domov predtým bol miestom, kde sa vyčerpával celý život. Malý útulný domček poskytoval človekovi všetko. Život len málo presahoval jeho hranice. Hra s deťmi bola najmilšou zábavou rodiny. Výzdoba domu bola matke a otcovi obrazárňou. A záhradka nielen parkom, ale i dielom, na ktorom mohol uplatniť svoju záľubu, vkus i obratnosť. Rodinný kozub bol stred života.

Ale dnes na život šťastnej i nešťastnej rodiny chodíme sa pozeráť do divadla a do kina. Kvetiny pestujú záhradníci. Na pekné záhončeky, vysadené kvetinami, chodievame sa dívať do parku. Obrazy sú v obrazárňach a na výstavách. Slovom, veľká čiastka toho, čo nám dával domov, roztratila sa na všetky strany. Krása domova zapadá. Miesto úhľadného domčeka uprostred dvorca máme jednu — dve izbičky niekde v kúte na poschodí obrovského nájomného domu alebo v suteréne. Taký domov nás často viac vyháňa, ako tiahne.

A tak človek je dnes tulákom uprostred moderných stavieb. Čo i vyhovujú hygienickým požiadavkám, veľmi ťažko sa stávajú domovom. Pripadajú nám ako internát študentovi, ktorý opustil teplý rodinný kozub a kasáreň mladíkovi, čo zanechal svoj domov a narukoval. Milé sú piesne, ktoré tu vytvorí ich stiesnený duch. Hovoria rovno k srdcu a svojím bôľom vrývajú sa hlboko do neho.

A toto cítiť i z obľúbených piesní dneška. Tlmená túžba po stálom domove plače z ich melódie. Človek, zmietaný životom, hľadá pevný bod.

*

Veľký svet je nám milý len vtedy, keď máme na ňom miesto, ktorého sa môžeme držať. Ak máme domov, všade sa cítime doma. Ak ho nemáme, všade sme cudzincami. Páčia sa nám divy prírody, nádhera leta, vôňa lesov. Radi ideme na výlet do ďalekých krajov. Ale nešli by sme ta radi, keby sme vedeli, že sa už nevrátíme do svojej domoviny. Cesta z domova je len vtedy milá, keď vieme, že sa doň zasa vrátíme. A že je to pravda, svedčia nám tí, čo musia odísť ďaleko a zanechať svoj domov bez nádeje, že by ho ešte niekedy uvideli. Domov nám skytá pevnú pôdu, ktorú tak veľmi potrebujeme, aby sme mohli pevne stáť. Do nahorklej tuláckej piesne musí sa vpliesť sladkosť piesní o domove. Len tento súlad medzi domovom a širokým svetom znie príjemne a prirodzene.

K VEČNÝM KRÁSAM

Keď jesenný vietor zaveje údolím, zastenú v ňom miznúce krásy leta. Ozve sa v ňom skormútenosť vädnúcich kvetov i bledosť padajúcich listov. Jeho hlas je priliehavou melódiou k nálade prírody. Suchot, čo spôsobuje v ožltnutom lese, je vymaľovaný všetkými farbami ustupujúcej nádhery. Ak lepšie načúvame jesennému vánku, počujeme v ňom plač. Hlboký žiaľ, ktorý sa nám prihovára z jeho tónu, vrýva sa do hrude. Vie prívolať i na veselú tvár zádumčivosť a upútať ju boľavým vzdychaním. Vtedy nám prichádzajú na um kríže na hroboch. Tón jesene pripomína ľuďom smrť a hynutie. Tak naladil nespočetných básnikov, z ktorých vylúčil trpké verše o zániku. Bezútešnosť je často základnou črtou všetkého, čo jeseň vzbudzuje v ľuďoch. A oni ju ozaj nezriedka chápu ako cestu k čiernemu kraju bez radosti a krás.

Ale či právom sa jeseň takto poníma?

Jeseň nie je tragickým zlomom krás, čo vypučili vočasnej jari, ako by sa to zdalo na prvý pohľad. Je prirodzeným pokračovaním toho, čo sme videli na jar a v lete. Na jar sa kvety prebúdzali k životu, v lete rozkvitli a v jeseni už nestačia na ďalšiu

krásu. Preto nám už len ukazujú smer, kde máme čakať vyššie krásy. Nie je to odumieranie krás, lebo krásy nehynú. Pravá krása vedie nás vždy k väčšej a vznešenejšej kráse. Jeseň je obdobie, keď túto pravdu možno zvlášť ľahko postrehnúť. Každý rok opadáva nádhera leta, aby nám ukázala, kde sa majú uberať naše túžby po neskonalých krásach.

Ak sa zahľadíme na stráň v jeseni, vädnuca príroda k nám prehovorí. V korunách stromov tušíme tajomstvo, zakryvané blednoucou zeleňou. Každý chradnúci lítok, čo padá so stromu, odkrýva nám toto tajomstvo. Čím viac je ich na zemi, tým zreteľnejšie ho vidíme. Až keď všetko lístie leží v blate, hoič konáre povedia nám všetko. Zbavené svojej letnej prikrývky sú ako ruky, pozdvihnuté k nebu. Tam musíme obrátiť zrak. Krása leta je pre nás malá, už leží na zemi. Vetvy stromov netúžia už po nich. Ukazujú nám hore. Ak chceme nasledovať hlas vlastnej duše, čo volá po nevädnučích krásach, musíme sa tým smerom uberať. Vysoké nebo nad nami je krajom, kde krásy kvitnú neprestajne a nepoznajú opadávanie.

To sú slová jesene. Takto ju máme chápať a bude sa nám zdať nie ako cesta k smrti, ale ako cesta k šťastnému životu večných krás.

Kto však skladá svoje nádeje len do púčkov jari, toho jeseň sklame, lebo ony ako vykvitnú, tak i opadajú. A kto do nich ukladať

svoje túžby, jeho túžby sprejú a zahynú s kvetami. Lenže kvetiny sú iba listom, na ktorý Stvoriteľ píše svoju vôľu. Ten musí byť dôstojným a vhodným materiálom pre taký vysoký cieľ. Odtiaľ ich krása a pôvab. Ale nesmieme zabúdať, že vždy je dôležitejšia vôľa Stvoriteľova ako list, na ktorý nám ju píše.

V tom nám prisvedčujú všetci veľkí duchovia. Tí, čo vedeli hlbšie nazrieť do prírody a nedali sa strhnúť prvým pohľadom, prišli všetci k záveru, že zem nie je našou domovinou. Poukazovali na to, že naša stála vlasť je mimo našej planéty. Preto neraz chápali zem ako vyhnanstvo, z ktorého by sme sa radi dostať preč.

Všimnime si najkrajších básní alebo piesní. Čože je v nich tak milé? Tie miesta, ktoré nám spomínajú tajomné svety. Páči sa nám volanie po nadzemských krajoch. Tak sladko nás unáša do výšin. A keď aspoň na chvíľku nás odpúta od tejto hrudy, cítime sa ako by v blízkosti svojej vlasti. Vzdych po ríši večnosti je najvýraznejším znakom hlbokých úvah, či boly podané v próze alebo poeticky. A kým len ľudstvo bude žiť, nikdy si neurobí zo zeme stálu domovinu. Jeho zrak bude vždy mieriť do diaľok, kde je nám prisľúbená definitívna vlasť. Túto pravdu nám najväčmi pripomína jeseň. Miznutie letných krás je prechodom ku krásam nadzemským, nadľudským, božským.

To isté nám svedčia i tí, čo by radi urobili

zo zeme stálu otčinu ľudstva a chceli by so-
triet všetko, čo nás vedie nad ňu. Ich námahy
stroskotajú. Márne sa usilujú pripútať člo-
veka k tomuto svetu, lebo človek sa na ňom
cíti poviazaný, ak nesmie vzlietnuť nadeň.
Obmedzte ho len na túto zem a kladte mu
pred oči všetky jej radosti ako chcete, vždy
sa mu budú rysovať jej bolesti, od ktorých by
rád utiecť. Túto skutočnosť, nemilú, ale prav-
divú, nemožno odškriepiť. Lebo krásy roz-
kvitajú, ale i opadávajú, hoci my by sme radi,
aby nás ďalej tešily. Ich bujnosc prechádza
v nemú mŕtvotu. Ak sa nevieme povzniesť nad
ne, vynoruje sa nám otázka: Načo kvety roz-
kvitajú? Či len preto, aby opadaly? A život
i odumieranie prírodných krás zdaly by sa
nám nesmyselnými.

Jeseň je najvhodnejším obdobím pozdvi-
hnúť sa k Bohu. Učí nás rozmýšľať. Pred-
chádzajúce ročné obdobia pripútať nás via-
cej ku krásam, čo nás obkľučovali. Ich nád-
hera lákala nás vrhnúť sa na ne a tešiť sa im
do vôle. Hľadely nás strhnúť svojim pôvabom.
Rozvíjajúca sa jarná príroda vábila nás k se-
be. Svieže farby skytaly výbornú pašu nášmu
zraku, hudba jari zas milé chvíle nášmu slu-
chu. A keď zakvitly polia a lúčiny tisícora-
kými farbami, usmialo sa na nás leto svojím
úsmevom. Chuť dozrievajúceho chleba tiahla
nás k sebe ako plná misa hladného. To všetko
bolo ako dvoje rúk, ktoré sa nám vystierajú,
aby nás objaly.

Jeseň nám zas hovorí iné. Krásy jari pominuly, krásy leta blednú. Kvetý skláňajú hlavy ako by vysilením. Nevládzú žiť. Lístie, ktoré nás tiahlo, leží nám pod nohami. Pusté polia a dym z ohníkov, čo si nakládli pastierikovia, núti nás zamyslieť sa hlbšie. To je čas, aby sme ocenili všetko, čo nás predtým tak vábilo. A tu sa nám derie z úst úsudok: Márnosť nad márnosťami. Naša myseľ letí k nadzemskej ríši, kde krásy nevädnú a neopadávajú. Tam sa nám krása nikdy nesníži za podnožku, ale vždy je hodná toho, aby sme sa jej oddali. Takto prichádzame k prameňu všetkých krás — k Bohu. Vtedy zatúžime po Ňom viac ako inokedy. To je príprava pre blížiaci sa obdobie. Veď onedlho, keď sa zem úplne sovrlečie zo svojej ozdoby a pokrýje ju biely sneh, pripomenieme si pamiatku, že sa medzi nami zjavil Pôvodca všetkých krás. Jeseň je priliehavou predohrou Vianoc.

Jeseň je záverom krás jari a leta. Kým tieto nás pohýnaly k túžbe po kráse prírody, jeseň nám ukazuje, až kam sa má tá túžba uberať. Ak ju takto chápeme, samozrejme je nám opadávanie jarných a letných krás. Vtedy je nám jasný i smysel života. Rozkvet a úpadok, ktorý badáme v ročných obdobiach, je nám školou pre život. Vtedy rozumieme, prečo sa mladosť pomíňa, hoci by sme ju tak radi zadržali. Speje k večným krásam a na zemi ich nemôže dosiahnuť.

V škole prírody Stvoriteľ nás učí názor-

ne. Porozumie tu jednoduchý, nevzdelaný človek i učenec. Pre každého sa hodí, lebo Pán Boh nás všetkých určil do ríše nekonečných krás.

Tu badať rozdiel medzi krásami, čo vytvorili ľudia a Stvoriteľ. Boli ste už dakedy v slávnej obrazárni? — Sotva vkročíte, upútajú vás diela svetoznámych umelcov. Nemožno zaprieť ich nadanie, veď prihovára sa z ich obrazov. Lenže čo akú krásu vedia vytvoriť, nevedia jej dať reč, ktorou sa nám prihovára krása v prírode. Ponajviac si volia motívy z rozkvetu života či ľudského alebo života v prírode. Zobrazujú ľudí alebo prírodu v čase, keď kypí radosťou. Nemôžu však zachytiť to, čo nám má rozkvet povedať, lebo ľudia na obrazoch nestarnú a kvety nevädnu. Či je div, že doby, čo zrodily najväčších umelcov, necenily si krásu spravodlivo? Oddaly sa krásam jari a leta, ako by tie krásy nemaly nikdy opadať. A tak i zabudly, že každá krása má viesť k nehynúcim, večným krásam.

*

Na istej dedinke nášho kraja je malý ohradený priestor, zahalený v lete hustou zeleňou. Mladé košaté stromy a kry zakrývajú ho úplne. Tí, čo prechádzajú cestou povedľa, myslia si, že je to rozkošný hájnik. Keďže je na rovine, príde im pod horúcimi lúčami i chuť

odpočinúť si v jeho tóni. Ak tade idete v jeseni, keď už lístie opadalo, uvidíte tu miesto pôvabného hájika holé konáre a medzi nimi veľký kríž. Prídete bližšie a zbadáte cintorín. Pohľad nás na chvíľku omráči a prinúti nás zastaviť sa tu trošku. Tu je ilustrácia úlohy, ktorú Pán Boh dal krásam prírody. Už ležia opadané na zemi. Len kríž sa vypína vysoko nad nimi a ukazuje nám, kde máme hľadať ich pokračovanie.

Ak sa chceme tešiť večným krásam, uprieme zrak hore. Tam nás čakajú krásy, ktoré nás budú blažiť neprestajne.

SPOLOČNOSTI

LÁSKA V SOCIÁLNO M ŽIVOTE

Láska. To slovo čoraz menej čuť v sociálnom živote. Tratí sa i z úst tých, čo snili o ľudstve, ktoré láska prenikne až do špikov a donesie na zem večný pokoj. Vyhasína jej plameň. Láska obmedzuje sa na ľúbostné romány a túžbami vzdychajúce verše. Tu sa udržala vždy. Pomáha málo talentovaným spisovateľom zakryť plytčiny ich ducha a nena daným básnikom farbiť slová poetickou náladou. Tak sa dostala láska do väzenia, kde sa nafa huje i na to, čoho sa sama hrozí. V spoločenskom živote, kde mala vládnuť, jej hlas zaniká v štrnganí zbraní. A teraz sa začína rodiť presvedčenie, že láska je neschopná riadiť osudy ľudstva, že jej miesto je v romantických príbehoch, kde robí divy. Ale len na papieri, nie v živote. Podľa mienky mnohých má byť len fatamorgánou na suchej púšti života.

Hovorí z týchto slov pravda?

Je isté, že láska sa dnes odstrkuje. Ale dôvod, prečo sa neuznáva, je falošný. Základnou príčinou jej dnešného živorenia bolo, že jej hlásatelia nevedeli, čo je láska, ani sa neusilovali hlbšie do nej nazrieť. Preto ju nepodporovali, ale skôr ničili.

Je pravda, že všetci chceli požívať dary lásky, ale zabudli ju pestovať. Prevládal názor, že stačí lásku hlásať. Nehľadelo sa na to, že láska je kvetinka s jemnučkými koreňkami. Ak ich popretrhávame, je i po nej. Ba nestačí ich len nepretrhávať, treba ich i zalievať. A to značí prinášať obeť.

Láska je nadzemský zjav, ktorý nevieme pochopiť. Siahla až k Bohu, prameňu každej lásky. Veď ona je milou záhadou, ktorá má príchut' neba. Táto záhada spočíva v tom, že vtedy sme šťastní, keď sa rozdáваме.

Žiaľ, tento základ lásky bol šliapaný. Mnohí by boli radi mať kvety lásky na stole vo váze. Ale neboli ochotní zalievať a opatrovať korene, na ktorých tieto ruže rástly. Lenže ruže na stole nekvitnú; tu už len vädnú. A to sa stalo i s láskou, keď ju odlomili od jej pôvodcu, od Stvoriteľa.

Príliš často sa spomína ako dôvod, prečo máme milovať druhých, spoločné bratstvo. Nespomínalo sa, z čoho to bratstvo vzniká. Niet bratov bez spoločného otca. Sme si všetci bratia, lebo máme jedného Otca. Vzájomná láska bratov závisí od toho, aká silná je ich láska k otcovi. Synovia, čo nenávidia otca, len zriedkakedy sa vospolok milujú.

Keď bratská láska je dnes povážlivo ohrozená, nesmieme zabudnúť na tento moment. Nemilovali sme dost spoločného Otca a trestom za to je, že sa nemilujeme ani navzájom.

Ako ťažko je predstaviť si bratskú lásku

bez otca, tak isto neľahko si ju predstaviť i bez bratov. Rodina je dielňou bratskej lásky. Tam sa deti učia od malička milovať. Veď opravdive milovať, to predpokladá vedieť odpustiť i ustúpiť. A je to umenie, ktorému sa najskôr naučíme v útľom veku. V neskorších rokoch sa nám to veru už nechce vmesiť do hlavy. Rodina skytá na to príležitosti každý deň dost.

Dnes však vidíme, že bratov je vždy menej. V rodinách nachodíme deti bez bratov a sestier. Tie nemôžu poznať bratskú lásku. Nemajú komu ustúpiť. Jedináčikovia zväčša rozkazujú i vlastným rodičom a tak neraz sú tyranmi celého domu. A keď prídu do života, chcú, aby ich každý poslúchal. Tu niet miesta pre bratskú lásku.

Takto sa láska odtrhla od svojich koreňov a položila do vázy. Teraz sa mnohí čudujú, že po tak krátkej dobe vädne. Prilievajú sa síce stále čerstvé slová o láske, a to neraz až veľa, ona však jednako len zmiera. Veď čo by sme pridávali kvetom, odtrhnutým od koreňov, každú chvíľu sviežej vody, onedlho opadajú. Tak krátky je život i najkrajšieho kvetu ľudstva, lásky, ak ju nepesujeme na jej vlastnom pni.

Prečo ju však ľudia ničili, a to často tí, čo ju najviac vebili? Zas len preto, že ju málo chápali. Pokladali ju za záštitu pre seba. Mysleli, že tak prinesie svoje ovocie, ktoré videli v blahobyte. V tom videli jej úlohu.

Bohužiaľ, nehľadali blaho iných, ale svoje. Spomínali lásku nie preto, že by sami milovali, ale skôr preto, aby ich milovali druhí. Tak dlho ju spomínali, až ju zabudli. Lebo láska je jednou z vecí, ktoré čím viac omáľame, tým skôr na ne zabúdame. Ľudia sa naučili hovoriť o láske, ale zabudli milovať. Kto sám miluje, ten o tom veľa nehovorí. Javí sa to v jeho činoch. Kto nemiluje, usiluje sa lásku nahradiť frázami. Lenže krásnych slov o láske napísali už dosť básnici. A čo ich ešte napíšu! V spoločnosti treba konať. Láska čo sa ukazuje v činoch, má opačný smer. Vtedy nás blaží, keď inému urobíme dačo dobrehého. Teší nás, keď spôsobíme druhým milé chvíle. Spoločenská láska je radosť z radosti iných.

Toto je nehynúca láska, ktorú musíme vniesť do ľudstva. Po tejto radosť vzdychá i dnešok. Nechce síce túto túžbu uznať. Ale márne! Lebo ľudské srdce po nej volá. Darma sa spierame. Tento hlas možno prekričať, ale nie umlčať. Čím viac bojujeme proti túžbam svojho vnútra, tým väčšími sa ozývajú. Ak chceme byť šťastní, musíme sa podrobiť tomuto zákonu lásky. Láska musí vládnuť nám a nie my jej.

Urobili ste niekomu z úprimnej lásky radosť? — Akiste. Spôsobili ste mu tým šťastie. Ale neobšťastnili ste tým len jeho. Z hlbín srdca čuli ste hlas svojej duše, ktorá sa vtedy niesla na vlnách blaha. Toto je láska, čo má

zasahovať do sociálneho zriadenia a do života celej ľudskej spoločnosti vôbec.

Bohužiaľ, ľudia sú primálo vnímaví pre toto šťastie lásky; strácajú preň smysel. A tak láska je ako krásna pieseň pre úbožiacov, čo nemajú sluchu.

Že láska zostala len v slovách a stala sa bezmocnou, nemalý podiel na tom má jej zneužívanie. Niet slova pod slnkom, ktoré by ľudia tak často zneužívali ako toto. Označujú ním všetko od najkrajších čností po najoškľivejšie hriechy. Je jednou z najväčších chýb našej doby, že i ohavnosti krstí najkrajšími menami.

A to sa stalo i s láskou. Pod jej vznešeným menom nezriedka čupel egoizmus. A to i najhrubší. Egoizmus má veľa kabátov a vždy si vyberie ten, čo mu najlepšie pristane. Škoda však, že tieto falzifikáty lásky ťažko rozoznať od lásky samej. Ich nepravdivosť sa ukáže až v ich ovocí. Stačí uviesť jedno, ktoré je nateraz najaktuálnejšie. Je to pokoj. Že pokoj sa rodí z lásky, o tom netreba nikoho presvedčovať. A tak isto nie, že v nej má najistejšiu záruku pred zlodejmi. Lenže po pokoji teraz najviac vzdycháme. Naše dni usilujú sa ho zachovať nie v láske; našly preň iné miesto. A to hroty bodákov. Ale bodáky sú pre pokoj príliš labilným podkladom. Môže sa z nich ľahko sošmyknúť, ako sa to už neraz stalo.

Nesmieme vynechať ani tých, ktorým lás-

ka bola a je len sviatočným slovom. Spomínali ju, aby dodali slávnostný ráz všednému toku života. Vyslovovali toto slovo s pietou. Ale neusilovali sa vniknúť do jeho obsahu. A tak ani si neuvedomili, aké povinnosti im z toho plynú. Čo ako často mali lásku na jazyku, kedykoľvek ju mali prejavíť skutkom, nezabudli na ňu zabudnúť.

To všetko sú osudné chyby, ktorých sa posledná doba dopustila v chápaní lásky. Nemožno tvrdiť, že by ju bol ponímal každý taktó. Našli sa jednotlivci, čo sa usilovali vždy nazrieť až do jej základov. Lenže ich bolo málo. Väčšina sa dala strhnúť prúdom, čo láske neporozumel. Nevenoval dost pozornosti tomu, aby ju pestoval; nechal ju rásť samu. Lenže bez opatery rastie len burina. Čím jemnejšia rastlina, tým ťažšia je aj práca s ňou. A to platí aj o láske.

*

Dnes stojíme pred otázkou: zvíťazí láska a či zbraň? Ničivé vymoženosti prilákaly zrak sveta. Ľudia začínajú veriť iba v železo a atomy. Imponuje im sila. Ale moc zbraní siaha len po smrť. To je jej posledná hranica. A našou túžbou je život. Chceme stavať. To vie len láska, a to pravá láska, ktorá prýšťa až v Bohu. Ona nám zaručí šťastie na zemi, zasiahne do každého kúta a zacelí rany, čo v ľudstve vznikajú. Život je nemožný bez nedorozumení. Jediným liekom na ne je skutočná bratská láska. A

preto treba začať s ňou od seba. Ak si to každý uvedomí, odpadne na tisíce nemilých otázok. Láske treba prinášať obeť. Ak svet nebude polievať jej korene námahou, ktorá jej patrí, bude ich z trestu polievať vlastnou krvou.

ROZDELENÁ SPOLOČNOSŤ

Je dnešným zvykom deliť spoločnosť na toľko častok, že pomaly sami sotva uhádneme, do ktorej patríme. Delidiel je až príliš veľa. Ale pri tom všetkom kúskovaní spoločnosť sama sa delí na dvoje: na hercov a obecenstvo. Každé roztriedenie k tomu speje. Niet skupiny, v ktorej by nebolo možno rozoznať tieto dve časti. Obe sa čím ďalej tým viac vyhráňujú. Spoločnosť sa vyvíja v divadlo v najširšom smysle. Takto možno pomenovať už nielen to, čo sa tým výrazom bežne rozumie, ba už nestačí zahrnúť do toho slova kino, šport, dostihy a rôzne výstupy. Treba tu pridať i veľkú časť celého verejného života. V divadlo sa mení i politika a vláda národov. I tu možno celkom jasne badať javisko, na ktorom vystupujú tí, čo sa usilujú vyvolať potlesk u svojich čitateľov, a obecenstvo, ktoré tvoria milióny ľudí, čo sledujú scény, vytvorené ich obľúbencami. A kým každé ostatné rozdelenie sa až nápadne rýchlo mení, toto sa drží, so dňa na deň sa viac upevňuje. Hlbší pohľad do útrob našej spoločnosti dáva mu nádej ešte na dlhú dobu.

Je však zdravá táto cesta spoločnosti?

Obecenstvo v divadle sa obmedzuje obyčajne na dva akty: tleska alebo píska. A obecenstvo, ktoré tvorí prevažná časť spoločnosti vo veľkom divadle ľudstva, uspokojuje sa tiež tými dvoma činmi. Ono sa to môže prejavíť aj inakšie. Na znak súhlasu možno nadšene volať, pri scénach alebo slovách, ktoré v nás vzbudzujú nevoľu, možno pokrikovať. Lenže to je funkcia človeka nedôstojná. Vedel by ju zastať i papagáj, i stroj.

Tieto dva akty zabíjajú v nás všetko, čo s nimi nesúvisí a najmä, čo im stojí v ceste. Obefou sa im stal najväčší rozum. A že rozum patrí k podstate človeka, o tom zbytočne hovoríť. Takto je človek oberaný o to, čo ho robí človekom, a nebadane stáva sa strojom.

Z tleskania a pískania nemožno žiť. Život si vyžaduje obeť. Na to nám dal Pán Boh rozličné vlohy, aby sme ich rozvíjali a pomáhali nimi i druhým. To predpokladá námahu. Bez nej niet šťastia. Ono nám nepadne s neba. Úsilím dochádzame k radosti, ktorá nám vie urobiť milými strasti, čo sme museli zniesť, kým sme ju dosiahli. Len v tomto spojení námah a radosti cítime sa ozaj šťastnými.

Divadlo však delí každý dej. Odoberá z neho tvrdosť, ktorá tvorí jeho základňu. Predstavuje nám ho bez nej. Ukazuje nám len jeho kvet a med. Námahu, ktorou sa tieto produkty získavajú, vynechá. Inokedy ich zas položí pred oči, ba občas ich i zväčší. Lenže nesmieme zabudnúť, že podmienky, aké má

javisiko, rajská záhrada nemala. Tu je tvorcom spisovateľ. A všetko sa skončí navlas tak, ako on chce. Ale v živote máme zákony od večného Tvorcu. A tie sa nám tak nepoddajú. My sa musíme im podrobiť a nie ony nám.

V živote nemožno dej takto rozdeliť. Ak chceme skutočné ovocie, musíme ho zaplatiť skutočnou námahou. I to je dôvod, prečo tak cítime dnes tvrdosť práce. Tak pomaly sa nám míňa čas pri nej. Pripadá nám ako okovy. Je zbavená sladkosti, ktorú nám má skytať. Ona je v nej, ale nie sme zvyklí hľadať ju v práci. A je to radosť naša vlastná, čo nám vie najlepšie zohriať srdce. Lenže herec na javisku nám hľadá vsugerovať, aby sme hľadali všetku radosť u neho. Ináč by stratil vplyv na nás a on nás chce celých.

Nemilým zjavom oslavovania veľkosti hercov na javisku divadla spoločnosti je, že dnešný človek vie obrátiť zrak iba na to, čo doň udrie. Musí to byť niečo, čo vie samo zachytiť našu pozornosť. Herci na tomto javisku postarajú sa o to vždy. Veď chcú vyvolať čo najväčší potlesk. Preto sa dnes najviac obracia zrak na diplomatické javiská a na krvavé scény. Vedia zabúchať na struny tvrdnúceho ducha. Ba pomaly už aj na tie navykáme. A udalosti, ktoré sa roznášajú do sveta na vlnách krvi, tratia pôvodnú hrôzu. Vedia ešte vzbudiť odpor, ale ponajviac u tých, čo majú k trpiacim užší vzťah, ako keď sa leje krv príslušníkov tej istej strany, národa a pod. Pre

utrpenie protivníkov majú menej citu. A tak naše storočie humanity už zápasí o prvenstvo krutosti. Je celkom oprávnená obava, že ho aj dosiahne.

Čo je však jemné, útle, nevie pôsobiť na ľudí. Stráca sa v huku potleskov alebo pískania. Hlas svedomia sa tlmí. Načúvame len mocným úderom. A najmocnejšie sa v nás hlásia pudy a vášne. Ký div, keď im toľkí hovejú. Lenže vášne sú najhroznejšími tyranmi.

Azda najosudnejším následkom spomenutého divadla je strata osobnosti. Mizne osobitné nadanie, ktoré Boh vložil do každého z nás. Veď na tleskanie netreba zvláštnych vloh. A predsa rôznosť talentov bude vždy potrebná. V rôznosti záleží súdržnosť spoločenská. To, čo vyniká u jedného, musí zapadnúť do nedostatku druhého. Tak sa to vyrovná. To je prirodzené poslanie rôznosti nadania. Ale to nemá dnes priaznivých podmienok, lebo kde celé húfy tleskajú, tam neradno pískať, i keby to bolo na mieste.

Mizne tu to, čo nás robí stredom vlastného života. Náš život — to naše kráľovstvo, kde nik nemôže vládnuť iba my. Jeho hranice sú tak ďaleko, až kam uplatňujeme vplyv svojej osobnosti. Využívame svojské sily. Čo nimi vykonáme, o tom predovšetkým platí, že je naše. Tá svojeť vie nám spôsobiť radosť, ktorú nám nemôže spôsobiť nič cudzieho.

Zahľadme sa len na spev. Je isté, že pies-

ňou, čo si sami zaspievame, vieme vyliat žiaľ i radosť. Uľahčí sa nám. Nemusí to byť umelecká pieseň. Proti áriam môže stáť tak nízko v každom ohľade, že by sme sa ju neopovážili k nim prirovnáť. Ale je nám milá, lebo znie z našej vlastnej hrude. Najväčšmi vychválené spevy umelcov sotva kedy zapôsobia na nás tak ako jednoduchá pesnička, ktorú si sami zanôtime.

Strata osobnosti javí sa zrejme v rodine. Rodina je takým kráľovstvom, kde otec uplatňoval veľkú časť svojho vplyvu. Tu rozvíjal svoje sily, aby nimi pripravoval šťastie sebe i svojim deťom. Tu mal dosť príležitostí na to. Ale dnes všetky složky života, kde otec uplatňoval svoj vplyv, rozchádzajú sa do rozličných druhov divadla. Mizne láska, vernosť, výchova dieťaťa, lebo mnohí manželia vidia už výchovu dieťaťa len vo filme alebo na javisku. Otec je mimo úlohy, ktorú má od Tvorcu. A podobne i matka. To isté sa stalo i s mnohými inými úlohami, ktoré majú ľudia od prírody.

Výsledok toho je, že človek stratil svoj cieľ, nevie, na čo je na zemi. Cíti sa ako na ľadovej kryhe uprostred mora. Vie, že je pre niečo stvorený, ale nevie, čo tu hľadať. A človek, čo začína veriť, že nemá na svete nijakej úlohy, začína zúfať. Nechceme byť zbytoční. Ľahšie je nám zastávať čo akú ťažkú úlohu než nemať nijakú. Toto má nemalý podiel na tom, že zúfalstvo sa stáva všedným zjavom.

Tak človek nežije vlastný život, ale život, ktorý sa hrá na javiskách ľudstva. Je trstinou, ktorú vietor kláti, na ktorú stranu chce.

Toto sú nemilé následky terajšieho rozdelenia na javisko a obecnosť. Na prvý pohľad ich neľahko poznať; len občas sa prejavujú očividne. Zato sa vzťahujú. Zasahujú človeka priamo v jeho podstate. Niet však zdravej spoločnosti bez celých ľudí. Tu nám spoločnosť nemôže pomôcť; musí to urobiť každý sám. Predovšetkým treba nám cvičiť rozum a vôľu. Tie dve schopnosti potrebujú najviac tréningu. Neprijímajme nijaké smery a myšlienky rozbúrenými citmi, ale trpezlivým rozumom. Nie je ťažko do prúdu skočiť, ale dostať sa z neho von. V prúde zabúdame myslieť. A bez myslenia prestávame byť ľuďmi. Uvedomme si to a usilujme sa stať kritickými, rozmýšľajúcimi ľuďmi.

STARÝ A NOVÝ SVET

Nový svet.

Koľko túžob sa skrýva v týchto dvoch slovách! Horí v nich všetka ľudská nedočkavosť. Nový svet je zemou, ku ktorej upierame zrak v nádeji, že si na nej odpočinieme po bôtoch, čo práve trápia spoločnosť. Ľudstvo sa ich usiluje zbaviť; odvracia sa od nich a z hlbín duše volá po kraji, kde niet krívd a múk, ktoré na nás doliehajú. Naše túžby letia k nemu ako vtáci, unavení dlhou cestou a nepriaznivým osudom, hľadiaci z diaľky do svojej teplej domoviny, aby v nej okriali. Napínáme všetky sily, aby sme ta prišli čím skôr. Mnohí čoraz dôraznejšie tvrdia, že starý svet je už odsúdený so všetkými svojimi nedostatkami a že sme blízko nového sveta. Budia v nás pocit, že sme nad ránom po dlhej mučivej noci.

Čo treba myslieť týmto novým svetom?

To by mnohým ťažko padlo povedať. Výraz „nový svet“ vyvolá v nás predstavu čohosi krásneho a vznešeného, opak všetkého toho, čo nás teraz sviera. Krivdy, ktoré spôsobujú toľko rán a vzdychov, majú tam byť neznáme, a na ich miesto má nastúpiť nezka-

liteľná radosť. Všetko, čo je nám milé, má ozdobať tento kraj. Takto si predstavujeme zhruba nový svet. Jeho podrobnosti ťažko určiť, nie sú nám na dosah. To ho robí iba zaujímavejším. Stojíme pred ním ako pred krásnym mestom v diaľave, ktorého kontúry sa rysujú pred naším zrakom. Veže, domy, stromy — to všetko umožňuje vykresliť si o ňom neurčitú predstavu, túžime ho vidieť zblízka a všimnúť si v ňom každej veci osobitne.

Tento obraz nového sveta mohol by nás ľahko zviest, aby sme sa oddávali rozprávkovým snom. Ľudia si ho občas maľujú ako kraj, kde sa nebudú musieť namáhať; ich túžby majú sa v ňom splniť samy. Myslia si, že tam nebude letnej horúčavy ani zimných mrazov. Ba viac. Krása nového sveta budí u poniektorých presvedčenie, že v ňom prestanú i všetky záväzky, ktoré nás zdržujú pred hriechom. Domnievajú sa, že so starým svetom zapadne všetko, čo nás viaže, a na jeho miesto nastúpi úplná voľnosť.

Musíme byť opatrní, aby sme si nový svet nesplietli s neuskutočniteľnou rozprávkou. Nový svet je skutočnosť, ku ktorej sa uberáme. To nie je neznámy ostrov, ktorý dosiaľ nikto neobjavil, ani zapadlé končiny, kam ešte ľudská noha nevkročila, to je zem, na ktorej žijeme.

Nový svet značí spravodlivosť, odstránenie krívd, na ktoré počuť toľko žalôb s každej strany. A spravodlivosť neklíči v nijakom kra-

ji; horúce i chladné pásma sú jednako vhodné, aby v nich našla svoju domovinu. Jarné slniečko ju nevyvoláva k životu. Ono svieti rovnako na krivdiacich i ukrivdených. Nový svet si musíme vystaviť sami. Na ľuďoch záleží, či nový svet príde alebo nie a aký bude.

Nový svet tým nestráca nič zo svojej krásy. Spravodlivosť je semä, z ktorého vyrastá všetko, čo je nám milé. Keby na zemi zavládla spravodlivosť, ľudia by sa cítili oveľa šťastnejšími ako dnes. Bohatstvá zeme sú dost veľké, aby sme z nich vyžili všetci bez nedostatku. Keby si ľudia navzájom žičili, každý by bol chránený pred núdzou. Koľko horkých slz by odpadlo, keby nebolo krívd! Miesto nich by sa usmiala radosť, ktorá dodáva ľudskej tvári krajší vzhľad, ako majú ruže alebo lalie. Nie je nám milý ani najkrajší kraj, ak v ňom plačeme, ale šťastní sme i v chudobných pomeroch, ak nám z pohľadu žiari úprimná radosť.

Spravodlivosť má dávať novému svetu ráz. Ona môže poskytnúť svetu novosť, lebo je vždy rovnako nová. Nezostarne nikdy; nepôsobia na ňu nijaké zmeny. Zaväzuje ľudí dnes ako pred storočiami a tak isto ich bude zaväzovať i v budúcnosti. Niet násilia, ktoré by zničilo jej mladosť a privolalo na ňu starobu alebo smrť. Takúto novosť svet potrebuje. Chceme svet, ktorý by neostarel. Tu teda nemôže byť reči o ľudskom živote, človek sa rozvíja, rozkvitne i opáchne. Nemôže byť reči

o prírode, lebo v nej každoročne vidíme pučanie, rozvinutie i smrť. Ale to všetko neprekáža, aby svet bol stále nový. Ak bude v ňom vládnuť spravodlivosť, nezostarne nikdy, lebo jej sila je vždy rovnako čerstvá, aby blahodarne pôsobila na spoločnosť.

Krivda je bacil, ktorý privoláva na svet starobu. Len čo sa rozmôže, spoločnosť začína strácať svieže sily. Mizne z nej veselosť a zmocňuje sa jej smútok. Niet v nej úprimnej radosti. Kým jedni sa tešia, druhí nariekajú. Plačúce oči ukrivdených sú krvácajúce rany spoločnosti. Ak sa zavčasu nevylieči, zahynie. Takto už vykrvácaly mnohé národy.

Ale dakto by povedal: „Lahko je tvrdiť, že nový svet má stáť na spravodlivosti. Čo je však spravodlivosť? Veď nech sa opýtame kohokoľvek, každý nám povie, že hľadá spravodlivosť a počínanie svojich protivníkov vyhlasuje za krivdu. Ktože by sa priznal, že koná nespravodlivo“.

Často je ťažko rozoznať spravodlivosť od krívd, ktoré ich páchatelia menujú spravodlivosťou, aby od seba odvrátili zaslúžený hnev. Lenže krivda neprestáva byť krivdou preto, že niekto ju nazve spravodlivosťou a neprestáva mať zhubné účinky. Márne by sme pomenovali oheň vodou a chceli by sme sa v ňom ochladiť. On by na to nedbal a pálil by nás ďalej. To platí i o krivdách, ktoré ľudia menujú spravodlivosťou.

Takto, pravda, vzniká v náhľade na spr-

vodlivosť zmätok. Ani ľudia úprimne túžiaci za spravodlivosťou nevedia, kde sa obrátiť, aby sa pridali k pravej, nefalšovanej spravodlivosti. Proti tomu jesto pomoc. Spravodlivosť pochádza od Boha. On žiada len rýdzu spravodlivosť. On stvoril svet a chce, aby ho riadila spravodlivosť. Boh je nám najlepšou zárukou, že spravodlivosť, ktorú on vyžaduje, je pravá. U neho niet obavy, že by si želané niečo, čo by bolo zakrytou krivdou, lebo všetka ľudská prefikanosť nepostačí, aby sme Ho v najmenšom oklamali. Večný, spravodlivý Boh je čistým zdrojom spravodlivosti.

Táto spravodlivosť musí obnoviť svet, lebo len ona je na to súca. Ak chceme nový svet, musíme so starého smyť krivdy, ktoré ho robia ošklivým. Proti krivde je jediný prostriedok — spravodlivosť. Spravodlivosť sa neznesie s krivdou. Kde je jedna, tam mizne druhá. Len spravodlivosť môže stvoriť nový svet bez krívd, ako si ju žiada Pán Boh.

Mohlo by sa nám zdať čudným, že i ľudia, ktorí volajú po odstránení krívd, neradi počúvajú o božskej spravodlivosti. Ba nájdu sa i takí, ktorí ju pokladajú za prekážku nového sveta. To nás nesmie zaraziť. Musíme si uvedomiť, že ona sa zdá mnohým tvrdou. Veď ona žiada nie len to, aby krivdiaci prestali krivdiť, ale nedovoľuje krivdiť ani tým, čo dosiaľ krivdu trpeli. Hlása, že nezáleží na tom, či krivdí ten alebo onen, nikto nesmie krivdiť. To nejednému nie je po chuti. Ľudia

by najradšej krivdu odplatili krivdou. Ak ukrivdení premôžu krivdiacich, veľmi často im začnú krivdiť sami. Následok toho je, že na svete stále pribúda krívd a spravodlivosť sa z neho trati. Takto svet ostarieval pod farchou nových a nových krívd. Nové krivdy neurobia svet novým práve tak, ako nová nemoc nedodáva chorému zdravia, ale dopomôže mu skôr do hrobu.

Nesmie nás mýliť, že i krivda sa rozvíja a rozkvitá. I ona má dobu triumfu. Ukazuje sa naoko krásnou, keďže oblažuje krivdiacich. Lenže nesmieme zabúdať, že našou túžbou nesmie byť blaho, ktoré polievajú slzy ukrivdených. Takých radostí bolo vždy dost. Ideálom nového sveta má byť radosť bez utrpenia ukrivdených. A toto vie dokázať iba spravodlivosť.

Spravodlivosť nesmie zostať len zvučným heslom, ktoré sa spomína pri slávnostných príležitostiach, ona musí preniknúť celú spoločnosť. Ona musí riadiť národy i jednotlivcov. Je omylom si namýšľať, že spravodlivosť nadostač vládne, ak je postarané, aby nás zlodeji neokradli. I to je potrebné, ale je to ešte málo. Spravodlivosť musí zasahovať i tam, kde sa o zlodejoch nehovorí. Územie štátov, ceny tovarov, pláca robotníkov, rozdelenie majetku, vykonávanie povinnosti — to všetko je poľom spravodlivosti. Tieto veci sú nielen v starom svete, ale ostanú i v novom. Zdajú sa nám príliš všednými, ako by ne-

patrily do krás, ktoré k nám zaváňajú z nového sveta. Lenže i všedné veci môžu sa stať vznešenými, ak v nich zavládne spravodlivosť...

*

Keď z jari strom zašumí sviežou zeleňou, dýcha okolo neho nový život. Každý jeho lístok má na sebe napísanú veselú pesničku tohto života a uchvacuje nás svojou čerstvosťou. Hovorí z nej nádej na krásne kvety a bohatú úrodu. Pod stromom padne nám do očí staré, zhnité lístie, ako leží v nemej mŕtvote. Odvraciam sa od neho a s úľubou hľadáme na rozvíjajúcu sa korunu stromu. Čím je pre prírodu teplé slniečko, tým je pre svet spravodlivosť. Pod jej lúčami rozosmeje sa spoločnosť mladistvým, zvonivým smiechom. Zmení sa ako rastlinstvo po tvrdej zime. Nový svet vyrastie len zo spravodlivosti. Hľadme ju uplatniť všade a krivdu zas sotríme, kde môžeme. Tým prispejeme, čo akým malým podielom k budovaniu nového sveta, po ktorom ľudstvo tak úprimne volá.

BOLESTĚ A LIEK

Bolest je najoblĹubenejšĹĹ vĹraz a najnenĹvidenejšĹĹ cit v spoloĹenskome Źivote. Niet ĹasovejšĹieho slova v sociĹlnych ĹlĹnkoch a knihĹch ako toto. KaŹdĹ naliehavĹ otĹzka pokrstĹ sa menom bolesti, a to akiste priliehavo. BolestĹ mĹ veĹa spoloĹnĹho s pĹlĹivĹm problĹmom. Jedno i druhé je nĹm neprĹjemnĹ; radi by sme sa ho zbavĹ. Tak isto bolestĹ a naliehavĹ otĹzka podobajĹ sa svojou neodškriepiteĹnou skutoĹnosťou. NiĹ v Źivote nepreŹĹvame tak ako bolestĹ. Radosti nĹm Ĺasto uniknĹ bez toho, Źe by sme si ich uvedomili. ZbadĹme ich, aŹ keĹ sĹ od nĹs prĹliŹ ĹĹleko, neŹ aby sme ich mohli zachytiĹ. Ale nie tak bolestĹ! TĹ je prĹliŹ bezoĹivĹ, neŹ aby mohla ujŹ naŹej pozornosti. Votrie sa nielen do oĹĹ, ale i do srdca. Ako dĹkaz toho moŹno uviesĹ prĹpad z kaŹdodennĹho Źivota: sen ŹĹastia a hroznĹ skutoĹnosť sklamania. Ak toto uvĹŹime, musĹme uznaĹ, Źe v zĹĹbe nĹzĹvaĹ naliehavĹ sociĹlne problĹmy bolestĹ je hĹbokĹ dĹvtip. Skoro sa k nim obrĹtĹ zrak spoloĹnosti a to urĹchli ich vyrieŹenie. To je dĹvod, preĹo sa bolestĹ stala tak ĹasovĹm vĹrazom.

Boleť má k terajšiemu spoločenskému životu ešte užší vzťah. Naša doba dala bolesti v sociálnom dianí najdôležitejšiu úlohu. Urobila ju kvasom bezmála všetkých spoločenských myšlienok. Hoďme na ňu letmý pohľad.

Ak ťa niečo bolí, lieč sa! A keď nestačí medicína, siahni i po operačnom noži. Toto je pravda, o ktorej netreba nikoho presviedčať. Je príliš pravdivá, než aby sme o nej mohli pochybovať. Táto krátka pravda je ako uliata pre spoločnosť. Sotva ešte niektorú tak rada uznáva ako túto.

Táto kratučká pravda býva dnes východiskom dlhých zápletiiek. Urobil sa z nej nepísaný zákon, na ktorý sa odvolávame. Ak sa nejaký zjav pomenuje sociálnou bolesťou, recept je poruke, a to práve spomenutá pravda. Dnes sa takmer bez výnimky predpisuje len operácia. Odstrániť, čo nás bolí. To je najrýchlejšia i najľahšia cesta.

Lenže táto metóda je nebezpečná. Veď podľa toho stačí akýkoľvek sociálny zjav vhodné pomenovať spoločenskou ranou, hoci naozaj ňou nie je, a ortiel nad ním je hotový. Tu je príčina dnešnej honby na spoločenské bolesti. Spoločnosť sa kladie pod jemné drobnohľady a usilovne sa hľadajú rany, ktoré by ešte mohli rozbolieť. Nie div, keď nález tohto vyšetrovania vyhlasuje celú spoločnosť za jedinú ranu, s ktorou si ťažko dať rady. Liečiť ju zdá sa mnohým prizdĺhavým a operovať ju nemožno.

Tento shon za spoločenskými bolesťami je dnes i sám sociálnou bolesťou, pretože život bez bolestí je nemožný. Platí to o jednotlivcovi a ešte viac o spoločnosti. Ak vás niekto chce omámiť sociálnym systémom bez všetkých bolestí, povedzte mu, že kraj s týmto systémom poznáme už od nepamäti sveta. Je ním cintorín. Jeho obyvateľov nič nebolí. Ale my sme živí; sme schopní reagovať. A reakcia býva nezriedka bolesťou.

Spomenutú záľubu objavovať spoločenské bolesti napomáha i to, že niet jednotného meradla, ktorým by ju všetci ľudia merali. Bolesť každý chápe po svojom a každý inakšie. Predstavme si len dvoch ľudí rozličných pováh. Veselé vyhrávanie na gramofone do neskorej noci, ktoré slúži za reklámu, môže byť niekomu — najmä ak je netopierom — vymoženosťou, ktorú by rád videl na každom rohu. Inému zas je pravou sociálnou bolesťou, lebo mu ruší spánok. Nemusí byť ani spachtošom. Naopak, môže chodiť spať presne podľa lekárskeho rádu.

Ešte viac napomáha záľubu hrabať sa v sociálnych bolestiach ľahkosť spôsobiť takúto bolesť. Nič nám druhý tak ľahko neuverí, ako že trpí nedostatkom, že by mu ešte dačo bolo treba. Na nič na svete vám tak ochotne neprikývne ako práve na to. Na všetko iné má nejakú poznámku, len nie na to, že mu ešte dačo, ba skôr, že mu ešte veľa chýba. Jednoducho, o ničom nie sme natoľko presved-

čení ako o vlastných bolestiach. A presvedčiť presvedčeného je najľahšie.

Ale nezabúdať, že bolesti možno i umele spôsobiť, vsugerovať ich. Na to netreba veľkého umenia. Stačí niekomu stále zdôrazňovať, že ho niečo bolí a on vám po čase, ak nie ihneď, obyčajne uverí. Toto je neobyčajne vhodný spôsob pre dorábateľov sociálnych bolestí. Veď niet stupnice, podľa ktorej by sa mohlo stanoviť, koľko napríklad peňazí neslobodno nazývať už nedostatkom. Milionár vám dá svoj najúprimnejší súhlas, že by sa mu zišla miliarda. A to ako soľ do polievky. A že jej nemá, to je jeho bolesť. To isté možno povedať i o ľuďoch s menšími požiadavkami.

K tomu sa druží mystérium bolesti. Bolesť bola vždycky záhadou a ostane ňou. V čom spočíva táto záhada? — V každodennej skúsenosti, že čím viac rozmyšľame o svojej bolesti, tým väčšími nás páli a predsa sa v nej preberáme, lebo v nej cítime i niečo milého, hoci sami nevieme, čo je to. Toto tajomné zrnko, ktoré nám osladzuje horkosť našej bolesti, je stopa po našej radosti. Presná, určitá, ba ešte i prifarbená lahodnými farbami, ktoré sa silne odrážajú od chladnej bolesti. A tá nás vábi k bolesti; tiahne nás k nej. Sotva však poznáme neskutočnosť radosti, ktorá tkvie v našej bolesti, náš žiaľ je tým väčší. Pomyslime len na jedného tragicky zosnulého z našich príbuzných (pravda, ak ho máme) a čo-

chvíľa pocítíme silu, ktorá nás tiahne do krútňav bolesti. A to stále ďalej a ďalej, až nakoniec nevieme z nej nájsť východisko.

Hodno spomenúť ešte jeden zvláštny zjav spoločenskej bolesti. Nakrátko ho možno vyjadriť takto: často nás nebolia natoľko vlastné bolesti ako radosti druhých. Mnohí by sa uspokojili s vlastným údelom, ale údel iných im robí život neznesiteľným. Netreba vyzdvihovať, že túto pravdu bádatelia spoločenských bolesti už dávno vykultali a že sa im zapáčila.

Toto sú spôsoby, ktorými možno vzbudiť či skutočné, ale — vsugerované bolesti. Stačí jeden, ale dnešná prax využíva všetky. Výsledok toho je, že mnohým sa zdá celá spoločnosť ako jediná bolesť. Všetko nás bolí. A strápenému je zas všetko milšie než jeho bolesť. Ochoťne prijme čokoľvek iné miesto nej. To je sezóna lacných sľubov. Na ich ozajstnú hodnotu sa nehľadí, len nech sú zvonku krajšie ako naša bolesť.

Ale či nejaká novota ozaj odstráni razom všetky bolesti? Priplytko by myslel, kto by tak smýšľal. Je pravda, že novota na čas zahlúši bolesť, odvráti od nej zrak a pripúta k sebe. To poznala už každá rozumná matka, ktorá zaháňa plač svojho chorého dieťaťa aspoň ako-tak novými hračkami. Niečo podobného je i s novotou v spoločenskom živote. Ale to netrvá navždy. Po čase prídu ľudia, čo jasne dokážu, že táto novota zrodila i nové bolesti. Začnú ich spomenutými spô-

sobmi dráždiť a výsledok sú nové myšlienky, ktoré sa platia občas krvou. To je začarovaný kruh bolestí, v ktorom sa svet bezradne točí a nevie sa z neho dostať von.

Záverom položme si námietku proti tomu, čo sme dosiaľ povedali. Lahko sa niekomu môže vlúdiť táto myšlienka: ak zástupy ľudí nemajú chleba, to je zrejماً bolesť, ktorú netreba ani dráždiť, aby bolela, ale hneď liečiť. Svätá pravda! Lenže chyba spočíva v tom, že takých zrejmych bolestí si nezriedka málo všímame a skôr sa usilujeme nájsť bolesti, ktorých niet. Chlieb sa spomína iba tým, ktorí ho nemajú. Tým, ktorí majú chleba, dávajú sa nádeje na koláč. Tým zas, čo ani po koláči netúžia, kladú sa pred oči lahôdky. A ktorým už ani na tie nejdú sliny, pripomína sa chuť vtáčieho mlieka. Ak naozaj chceme, aby hladujúci mali chleba, musíme všetkým zdôrazňovať, aby sa pričínili o chlieb pre nich. Ale kým napred starostlivo hľadáme nájsť bolesti pre každého, každý sa usiluje odstrániť len svoju bolesť, hoci jej naozaj nemá. A skutočné rany zostávajú ranami naďalej. Aby sa tieto ozajstné rany zahojily, musíme mať aspoň toľko ohľadu na druhého, že ak je chorý, uznáme, že jemu treba viac lekára a liekov ako nám, ak sme zdraví. Toto však predpokladá kus pravej lásky k nemu. Táto láska k bližnému je kľúčom zo začarovaného kruhu bolestí.

SPOLOČENSKÁ ROVNOSŤ

Od vekov vábila ľudí rovnosť všetkých. Páčilo sa im stav, v ktorom niet rozdielu. Zdalo sa im a dodnes sa ešte mnohým zdá, že úplná rovnosť by priviedla k rozkvetu všetky čnosti. Ľudia by si boli navzájom bratmi, ako si to žiada ich prirodzenosť. Zavládla by svetom láska a pod jej teplými lúčami roztopily by sa tvrdé srdcia ako ľady na jar. Vyhynula by zloba, ktorá ničí svornosť a seje spory i rozbroje. Veď podľa mienky mnohých všetko nešťastie na zemi spôsobuje nerovnosť medzi ľuďmi. Jeden sa vynáša nad druhého a hľadá nad ním panovať. Sotva sa cíti o vlas väčší ako druhý, už sa nad neho vypína, nechce s ním mať nič spoločného, aby nestratil zo svojej veľkosti. Tu videli i mnohí veľkí myslitelia prameň všetkého spoločenského zla, a preto sa usilovali sotrieť každý rozdiel medzi ľuďmi. Snívali o spoločnosti, v ktorej nebude nerovnosti ani hriechov, čo sa z nej rodia. Sotavili aj plány, aká by mala byť. Boli presvedčení, že ľudstvo ich raz uskutoční. A nechýbaly ani pokusy o ich realizovanie. Ideál úplnej rovnosti bol veľa ráz iskrou, ktorá spôsobila prevraty. Ale keď nastaly hojné ča-

sy, zas sa ukázaly rozdiely v spoločnosti. A to sa zopakovalo už neraz.

Je požiadavka rovnosti oprávnená?

V tejto požiadavke je uložená pravda. Cítíme, že všetci máme byť rovní. Každý z nás sa narodil ako človek a už to nám hovorí, že medzi nami musí byť rovnosť. Lenže tej rovnosti treba rozumieť. Stačí pozorovať dvoch ľudí rôznych pováh, aby sme ju uhádli. Jeden je usilovný, druhý leňoch. Prvý poctivo pracuje, druhý by najradšej odpočíval celý život. Statočná práca zasluhuje aj statočnú odmenu. Leňoch zas nedostane nič. Táto odmena už robí medzi nimi rozdiel. To ich navzájom rozlišuje. Na prvý pohľad tu badáme nerovnosť, hoci rovnosť, s ktorou sme sa narodili, nebola v ničom naštrbená.

Z toho vidieť, že rovnosť, ktorá patrí všetkým, tkvie svojimi koreňami hlbšie, ako si to ľudia pri bežnom pozorovaní myslia. Touto rovnosťou je spravodlivosť. Pred ňou sme všetci rovnakí; nikto ju nesmie porušiť.

Spravodlivosť si žiada isté rozdiely, keďže nameriava každému, ako si zaslúži. Pravda, ľuďom, ktorí vykonajú rovnakú prácu, prisudzuje aj jednakú plácu.

Lenže každý človek je ako by svetom sám osebe. Všetci máme iné sklony a inú záľubu. Striedajú sa tu ohnivé temperamenty s pomalými povahami. K tomu pristupuje nerovnosť vloh. Nie každého Boh jednako obdaril. Jednému nadelil viac, inému menej.

Takto vznikajú rozdiely, ktoré robia z nášho života zápasisko. Sme na závodisku, kde sa každý usiluje byť prvým. Jeden dobehne druhého. Tento boj o prvenstvo má veľa svetlých stránok. Veď úspech nášho priateľa je vzpruhou pre nás. Nebyť ho, nemalo by nás čo podnecovať, aby sme neustále napredovali. Ale keď vidíme iných pred sebou, hľadáme ich dohoniť. Takto sme neustále poháňaní k činnosti.

Je pravda, vidieť niekoho pred sebou, pôsobí nám i bolesť. Najradšej by sme tam videli seba. No, na pretekoch je vždy prvý len jeden. Pravda, všetci by chceli byť prvými. Lenže táto túžba sa im nemôže splniť. Ak necháme každého voľne bežať na závodisku, len jeden bude víťazom. Ak im nanútime, aby všetci boli prvými, budú všetci poslednými. Sotva sa totiž niekto bude ponáhľať, keď ostatní za ním musia čakať.

K tomu treba uvážiť, že keby sme ich takto nútili byť prvými, mnohí by apelovali na spravodlivosť. Odvolávali by sa, že nik im nesmie v ich snahách brániť. Cítili by sa ukrivdenými. To je príčina, prečo budú medzi ľuďmi vždycky rozdiely.

K tejto sa druží zas iná. Spravodlivosť bude vždycky požiadavkou ľudstva. Veď ona je základom rovnosti. Ale spravodlivosť si zas sama žiada určitú nerovnosť. Spravodlivosť nezasahuje sama; musí ju dakto prisudzovať. A ten sa už líši od iných tým, že iní ho musia

poslúchať. Väčšia je rovnosť tam, kde rozkazujú niekoľkí, určení na to spoločnosťou, ako kde rozkazuje každý. Kde si každý nárokuje právo rozkazovať, tam si nikto nepokladá za povinnosť poslúchať. Tu potom nemôže byť reč o spravodlivosti. Naopak každý je vystavený nebezpečenstvu, že bude ukrivdený.

Že je tomu ozať tak, svedčia nám doby, keď vládcom vypadla moc z rúk. Vtedy, keď niet nikoho, čo by držal kormidlo spoločnosti, hlásia sa nebezpečné živly, ktoré chcú využiť príležitosť. Bujnie zbojstvo každého druhu. Rozhodujúcim pánom je násilie. I tu sa vyvinú rozdiely, pravda, nie na základe spravodlivosti. Tento stav je pre spoločnosť najkrutejší. Je to doba najnebezpečnejších rozdielov.

Či teda navždy majú zostať v spoločnosti hriechy, ktoré zaviňujú rozdiely medzi ľuďmi?

Zlo, ktoré sa pripisuje nerovnosti, nepochádza priamo z nej. Zaviňujú ho ľudia. Ak bežíme na závodisku, môj priateľ, ktorý je pred mnou, neurobil nič zlého tým, že ma predbehol. Mohol by som sa naňho sťažovať, keby mi podložil nohu, aby som spadol a zostal za ním. A toto sa robí veľmi často. Ľudia si kladú navzájom prekážky na cestu, aby ich iní nedohonili. Z toho vyrastajú hriechy, ktoré sa prikladajú rozdielom.

Proti tomu treba rózne zakročiť. Spoločnosť sa musí postarať, aby každý mal voľnú

cestu pred sebou, žeby sa tí, čo sa chcú poctivo prebijať životom, dostali na miesto, ktoré im patrí. Čo má silu, nech letí. Preto nás naše túžby nesú vysoko, aby sme tam aj skutočne prišli.

Ak nám niekto postaví na cestu nepreklenuiteľnú prekážku, tieto túžby nás rozbolia. Tiahnu nás neustále ďalej a my musíme stáť. Cítíme sa ako vo väzení. Nechce sa nám žiť, lebo život je veselé napredovanie. Ale keď nemôžeme urobiť krok dopredu, trpký je nám pohľad na tých, čo sa radostne predbehujú na dráhe života. Zhorknú v nás túžby po vznešených cieľoch. Maly nás blažif, teraz nás mučia. Či div, že takí ľudia sú odhodlaní na všetko, len aby sa zbavili tejto kliatby?

Zahľadme sa len do duše mladíka, ktorého zrak je upretý na ďaleké méty. Je jedno, či je to robotník, roľník alebo študent. Každý sa chce dostať čo najďalej. Niekto mu však zabráni akýkoľvek postup. Niet slov, ktoré by nadostač vylicily bôľ takého srdca.

Je povinnosťou ľudí, čo vedú spoločnosť, aby odstránili záškodníkov, ktorí znemožňujú iným postup.

To však ešte nestačí. Spoločnosť musí podporovať mladé úsilia, napomáhať tým, čo majú vôľu lámať prekážky, ktoré nás delia od vznešených cieľov. Dosiaľ je veľa mladíkov, ktorí by boli pre spoločnosť požehnaním, lenže nemajú prostriedkov, aby mohli rozvíť svoje sily. Koľko vznešených pokladov tým

strácame! Preto treba upraviť pomery tak, aby každý človek dobrej vôle mohol uplatniť svoje sily.

Nemožno nechať nepovšimnuté ani príliš časté chyby tých, čo sa dostali vyššie ako ostatní. Každé vyšvihnutie zvádza k pýche. Nabáda nás, aby sme iným dali pocítiť, že sme väčší ako oni. A mnohí sa dajú zlákať. Všade chcú ukázať, ako vynikajú nad druhých. Nevidia, ako tým do nich štuchajú. Tým väčšími však to pocítujú tí, proti ktorým je to namierené. To kope medzi ľuďmi priepasť nedôvery a nevraživosti.

I nadutosť treba odstrániť. Čím je niekto väčší, tým skôr sa má snížiť k malému. To neuberie z jeho veľkosti, ale pridá mu k nej.

Na tých, ktorým sa nechce do práce, nemožno mať ohľad. Vždy sa nájdú ľudia, ktorí budú hromžiť na iných, ak ich vidia pred sebou, ale sami si nehladia dobyt' čestné miesto. Pre každého, kto je pred nimi, majú zneuctujúce meno. Jeden je im štréberom, iný lakomcom. No na to postačí krátka odpoveď: Lepšie je za odmenu pracovať ako zadarmo leňošiť.

Kraj rovnosti bez každého rozdielu je snom, ktorý sa nikdy nesplní. Nesmie nám toho byť ľúto. Nie je to svet pre ľudí zdravých túžob, ktorým chutí statočná námaha. Prirodenosť nás ženie vždy ďalej. Kým žijeme, nechceme zastať, ale usilujeme sa neustále napredovať. Ak je niekto pred nami,

to v nás nesmie budiť závisť, ale vôľu do-
behnúť ho. Ak aj on zatiaľ postúpil, nič zato,
získali sme obidvaja. Hlavné je, aby sme
všetci mali možnosť takého pretekania sa.
Z toho zápolenia vyrastie svieži život v celej
spoločnosti. Napnime všetky sily, aby sme sa
dostali čo najviac dopredu. Ak to každý uro-
bí, usmeje sa radosť na tvári všetkých.

KLIATBA PRÁCE

Čo myslíte, za čím sa ľudia našich dní najviac sháňajú? Ťažko odpovedať ihneď, ktorá túžba preráža zo súčasného tempa najväčšmi. Na prvý pohľad by sa zdalo, že je to shon za blahobytom, za prekvapujúcimi vynálezmi, bohužiaľ, i za smrťiacimi. Veď po blahobyte voláme a vynálezmi sa vystatujeme najčastejšie. A predsa toto je len povrch túžob našej doby, pod ktorým sa skrýva niečo iné. Ľudstvo sa dnes nevedomky rúti za troškou malých, všedných radostí. Napälo všetky sily, aby zachytilo ich odrobinky. Doba, ktorá nenávidí majetkové rozdiely, zasypáva neslýchanými odmenami tých, čo vedia vylúdiť úsmev na jej zamračenej tvári. Tisícami zasypuje deti, čo sa na nás usmievajú na plátne prirodzene, nenútene. Tento dar nie je natoľko výrazom uznania ich výkonu ako skôr túžby po tomto nestrojenom, milom úsmeve. A predsa smútok vífazi nad radosťou. Čo deň vytíška ju odvšadiaľ. Boľavý vzdych po radosť čuť z celého terajšieho života.

Nie je ľahko vypočítať všetko, čo vyvolalo túto náladu. Ale iste možno tvrdiť, že jedno z prvých miest tu patrí až chorobnej

záľube preklínať základný zdroj radosti — prácu.

Že práca je ľarchou, zbytočne by bolo zdôrazňovať. Každá práca unavuje, ba i vysiluje. A to tak práca rúk ako i duševná práca. Taká bola, keď sa pracovalo celkom primitívne, a taká je i dnes, keď si priberáme na pomoc stroje. Stroj neodstránil tento jej ráz a neodstráni ho nikdy. Stroj za nás nemôže vykonať všetko, lebo nikdy nebude vedieť rozmýšľať. Toto bude musieť zaň urobiť človek. Takto sa bude cítiť človek rozumom stroja, jeho súčiasťou. A že toto neodoberá práci spomenutú vlastnosť, vidieť z toho, že práve pri strojoch cítia ľudia najväčšmi bremeno práce.

Slovom, práca už sama osebe je ľarchou. A túto ľarchu chápali vždy ako základnú príčinu kliatby života. Bremeno práce robí nám zo zeme vyhnanstvo, kde každú radosť musíme platiť námahou. Źaloby na život tu majú veľkú čiastku svojho podkladu.

Dnes však prevalila sa na prácu celá horkosť života. Ona nám predstavuje všetko, čo je nám nemilé. Príčinu pre to zavdaly podmienky života. Práca sa stala ústredným bodom, na ktorý sa čoraz viac obracajú zraky spoločnosti. Ale práve okolo nej sa hemžilo i dosiaľ veľa naliehavých problémov. Pracovný čas, pláca, obava o prácu a celý rad podobných otázok viaže sa k slovu „práca“. Časom sa všetky bolesti týchto problémov pre-

niesly na prácu samotnú. A tak dnes takmer každú neprijemnosť odvodzujeme od nej.

Takto sa práca stala zakliatym zámkom, do ktorého sme všetci uvrhnutí. Tu čakáme — a dnes už netrpezlivo — hodinu, čo by nás odtiaľ vyslobodila. Voláme na plné hrdlo, aby nás počulo nielen naše okolie, ale svet.

Toto napomáhajú i okolnosti, v ktorých sa pracuje. Továreň už svojou povahou nám pripomína čosi ako väzenie, ba občas i mučiarne starších dôb, v ktorých sa nenávidená tortúra iba zmodernizovala. Zájdime si len do cukrovary. Do očí vám udrie pot robotníkov. Čoskoro pocítite horúcosť. K tomu sa druží jednotvárnosť. Tú istú pesničku vám vŕzgajú stroje celé dni i roky. Netreba ani prílišnej fantázie, aby niekto toto pomenoval väzenskými mukami.

Horkosť práce zväčšuje v našich dňoch najmä to, že robotník nemá možnosti tešiť sa plodom svojej námahy. Robotník v cukrovare lopotí celý život na výrobe cukru. Ale do výroby mu nie je nič. Dostane plácu v peniazoch. Takto sa mu vtiera mienka, že pracuje pre druhého, nie pre seba. Toto naň pôsobí dojmom nútenej práce.

Ale azda najväčšia vina na zhorknutí práce tkvie v nás samých. Zo skúsenosti vieme, že na vlastnej práci vidíme predovšetkým bolesť, na námahe druhých zas radosť. Akiste už každý videl upravovať ťažkými valcami hradsčú cez pole. Stroj na hradsčej a pluh

na roli predstavujú nám prácu robotníka a roľníka.

Čo vidí robotník na svojej práci? — Dym, čakán, dozorcu. A na roľníkovej? — Svieži vzduch, voľnosť, spev vtáctva; slovom krásnu idylu.

Ale opýtajme sa roľníka, čoho si všíma sám na svojej robote?

Odpovie: Neistotu ovocia svojej námahy, o ktoré ho môže pripraviť neúroda, lejak, povodeň, pracovný čas od svitu do noci a plno iných bolestí.

Toto všetko kalí nám radosť z práce. Robí nám ju bremenom, pod ktorým sa nám uhýnajú plecيا. Cítíme sa v nej ako v priepasti.

A predsa práca je zdrojom radosti, tých malých, všedných radostí, ktoré sú chuťou života. Hľadáme ich celý život a v každom čine. Ale práve tie radosti vyrastajú z trpkosti práce. Nemožno inakšie. Radosť rastie na tvrdosti práce ako jablčka na vetvách jablone. Idú nám sliny na jablčka. Ale aby sme mohli s chuťou zahryznúť do červeného jablčka, musíme najprv zakúsiť i farchu práce s jablňou. Ak sa nám táto námaha nepáči, môžeme jablňu vyťať. Ale potom si nemôžeme ostríť zuby na jablčka.

To isté platí o radosti z každej práce. Radosť z práce je základom všetkých iných radostí. Ona dáva rás životu, robí ho šťastným alebo nešťastným podľa toho, či nám každo-

denná práca pôsobí radosť alebo bolesť. Podry-
vať korene tejto radosti značí podkopávať zá-
klady všetkého, čo robí život milým.

Keby práca bola zakliatym zámkom, bol
by to jediný zakliaty zámok, čo by márne ča-
kal na hrdinu, ktorý by ho odkliol. A to pre-
to, že práca bude vždy tvrdá, lebo oheň bude
vždy páliť, mráz ochladzovať, duševná robota
unavovať. Poctivá práca bude vždy ťažobou.
Ale z tejto ťarchy rastú radosti každodenné-
ho života. Tie, po ktorých naša doba tak túži,
ba priamo sviera sa za nimi.

Nenahradia ich zábavy a plesy, ako po-
niektorí myslia. Zábava neurobí šťastným to-
ho, kto sa cíti nešťastným v svojej každodennej
práci. Toto môže na čas zahlušiť v nás volanie
po spomínaných malých radoostiach. Nie však
navždy. Takéto radosti môžu spestriť radosti
každodenného života, ale nie vytisnúť ich.

Na to je jeden liek: Poukazovať na prácu
ako na pravý prameň trvalých radostí a upra-
viť jej podmienky tak, aby ozaj bola tým
zdrojom.

DNEŠNÝ BABYLON

Pohľad na dnešnú spoločnosť nám hovorí, že je v nej stále ešte niečo, ako by sa rozchádzala pri Babylone. Ľudia si navzájom nerozumejú. Jedni hovoria tak, iní onak, ako by mali popletené jazyky. Nevedia spolu budovať a preto búrajú. Dnes už nikomu nerobí ťažkosť reč; veď mluvnice a slovníky máme pre každú z nich; ba i po cigánsky sa už možno ľahko naučiť. Diplomati zas, ktorí hovoria za národy, ovládajú obyčajne celú kopolu rečí. Jednako stačí zapnúť rádio dvoch málo priateľských štátov a zbadáme, že ľudia majú popletené jazyky. To popletenie nám nerozlúšti nijaký jazykospytec. Ľudské srdcia majú biť rovnako a potom nebude záležať na tom, či hovoríme tou alebo inou rečou. Dorozumieme sa všetci. Ak nám to chýba, môžeme ovládať každý jazyk, nedohovoríme sa s nikým. To je príčina dnešného Babylonu.

Boh stvoril srdcia preto, aby milovaly. Všetko, čo človek robí, musí byť prejavom lásky. To platí o každom konaní a najmä o reči, keďže ona je určená prenášať záchvevy nášho srdca navonok. Naše počínanie musí vyrastať z túžob srdca ako strom z koreňa. Stvoriteľ chce, aby sme mali na jazyku, čo na

srdci. Ak máme v srdci lásku, to je záruka jednotnosti a dorozumenia medzi ľuďmi. Láska spojuje ľudí a rieši hravo i najťažšie problémy. Ak máme tento základ vzájomného pochopenia, porozumieme si s každým, i keď nepoznáme jeho reč.

Bohužiaľ, ľudia veľmi skoro zbadali, že do duše druhému nevidiať. A tak ponechali si pekný zovňajšok, ako by im v duši kvitla samá láska, hoci naozaj tam niet po nej ani stopy. Takí ľudia sú ako zhnílé jabĺčka, ktorých červená kôrka sa na nás usmieva, ale vnútri sú plné hniloby. Za ich krásnymi slovami neskrýva sa často nič.

Keďže luhanie i vynáša, bola z neho sostavená celá veda, ktorá učí ľudí, kde a ako hovoriť nepravdu, aby to prinieslo najväčší ošoh. A treba priznať, že za to sa najlepšie platí. Pravda, nesmú sa spomínať luhaniny a podobné výrazy, lebo to by nebol „bon ton“ a mohlo by sa o nás povedať, že nerozprávame slušne; treba užívať len vyberané a zdvorilé slová. Na ne sa kladie hlavný dôraz. A čím šikovnejšie vie daktó hovoriť nepravdu, tým za múdrejšieho sa pokladá.

Malí ľudia radi napodobňujú veľkých, ale nie natoľko ich dobré stránky, ako skôr zlé. Tie si radi osvoja a majú pre ne hneď aj ospravedlnenie. Veľa zla sa rozšírilo medzi nižšími vrstvami preto, lebo to najprv videli u veľkých. Či div, že vzájomné porozumenie mizne všade?

Najhoršie pritom je, že človek nikdy nepovie, že luhá, ale vždy tvrdí, že hovorí svätú pravdu. Ľudia dnes vedia tak cigániť, že sa ani len nezačervenajú. Nejednému lepšie pristane už hovoriť nepravdu ako pravdu. Lúče, čo by inému presvietili do srdca, dosiaľ nikto nevynašiel a celkom iste ani nevynájde.

Kedysi boli ľudia úprimnejší. Neslobodno zľahčovať dnešnú dobu. No toľko je pravda, že dnešní ľudia sú oveľa farizejskejší ako primitívni. Ľudia i dávnejšie vedeli klamať, ale nie tak šikovne ako dnes. Dnešný človek vie rozprávať tak, že to lahodí každému. Lenže myslí opačne, než by sme si podľa jeho slov predstavovali. A opovážte sa mu povedať, že cigánil. Dokáže vám alebo aspoň bude vám chcieť dokázať, že konal navlas tak, ako hovoril. Slová strácajú obsah, zostáva z nich iba zvuk, do ktorého vkladá každý to, čo sa mu hodí.

„Krása“ je rozhodne jedno z pekných slov. Ako ho ľudia zohavili! Označujú ním veci najvznešenejšie, ale aj najmrzkejšie. Jednému je krásne pomôcť bližnému, inému zavraždiť ho. A takto by sme mohli prebrať veľkú čiastku výrazov. Stály význam si zachovaly len tie slová, ktoré v mravnom živote nemajú dôležitosti. Takto už niet hriechu, ktorý by nebolo možno nazvať čnosťou, a čnosti, ktorú by nebolo možno pomenovať hriechom. Ak statočne pracujete a usilujete sa urobiť čo najviac, zaháľač o vás povie, že ste štréber. O sebe však

nebude tvrdiť, že je leňoch, ale že je nenáročný. Pre každý hriech je výhovorka, pre každú čnosť nádavka.

Toto pomätenie jazykov vynašli si ľudia na utlmenie vlastného svedomia. Radi by oklamať seba, bo svedomie sa im prihovára i tam, kde sú sami. A ono berie slová úprimne podľa ich významu a nie podľa ľudských výmyslov. Aby človek mal výhovorku pre svoje zlé konanie, nazve hriešny čin krásnym a pokladá ho už za ospravedlnený.

Na poli mravnom tento zjav má žalostné následky. Ľudia zachvátení týmto babylonským trestom sú nešťastím spoločnosti. Nehľadia na to, aby konali, ako im rozum diktuje, ale konajú podľa toho, ako im každú rozbúrené vášne. Rozum u nich má za úlohu už len nájsť výhovorky, postarať sa, aby sa každý čin mohol nazvať dobrým. Ak nie je taký, rozum musí nájsť dôvod, aby sa mohol takto pomenovať. Rozum je tu otrokom. Ľudia myslia citmi. Hnev, závišť a podobné náruživosti majú u nich rozhodujúce slovo. Rozum má ich počínanie už len vymaľovať, aby pekne vyzeralo. Lenže takto sa človek sám zbavuje dôstojnosti, ktorú mu Boh dal. Veď ak vyberieme náruživosti zpod nadvlády rozumu, o mravnosti nemôže byť reči.

To spôsobuje, že sporom niet konca-kraja. Ak si každý bude vysvetľovať svoje počínanie, ako sám chce, nikto si nemôže nárokovať proti nemu nijakého práva. Každý sa potom

správa, ako by bol na svete sám, a na druhého nemá ohľadu. To je kliatba moderného Babylonu.

Ľudia sa budú musieť zas učiť hovoriť. Bude im treba vysvetliť každé slovo, aby sa mohli dorozumieť. A to sa bude treba naučiť od malých detí. Dieťa užíva jazyk na to, na čo mu ho Pán Boh stvoril. Hovorí natoľko úprimne, že neraz povie i to, čo sa rodičom nepáči. Veď ak si oni niečo na iného pohovorila, dieťa to o nich povie.

A keď ho už nútia luháť, ide mu to tak nešikovne, že to hneď na ňom poznať. Badať na malom bračekovi, ktorý má luháním pomôcť svojmu súrodencovi. Chlapci sa hrajú na schovávanku a starší brat povie menšiemu: „Nepovedz, že som sa skryl do pivnice!“ Príde hľadajúci, všade pozerá, ale do pivnice ani nekukne. Mladší braček chce pomôcť staršiemu a už zďaleka kričí: „Môjho brata niet v pivnici“. A chlapec, čo hľadá schovaných, má ľahkú prácu. Trvá to dlho, kým sa dieťa naučí tak luháť, aby to na ňom nebolo poznať. A ešte dlhšie, kým sa naučí tak obracať slová, aby mu to vždy dobre vypálilo.

Nemožno namietat, že táto škola je nedôstojná pre ľudstvo, ktoré má na všetko paragraf. Paragrafy sú dosť krivé, aby ich ľudia mohli ešte viac vykrútiť. Čím viac zákonov, tým väčší sa ich ľudia usilujú obísť! Ostatne zákony sú podľa mienky mnohých

iba pre nešikovných. Paragraf môže trestať len ľudí, ktorým sa zločin dokáže. Proti tým, čo ho vedia tak spáchať, že ich nikto neusvedčí, je bezmocný.

*

Ludstvo si už raz poplietlo jazyky a muselo sa rozísť. Zavinila to pýcha, keďže chcelo oklamať Boha. Dnes si ich poplietlo zas preto. Namyslenosť priviedla na svet nerozumenie, ktoré badať na každej strane. Kto prestúpi prikázanie božie, mal by úprimne povedať, že sa prehrešil, a mal by sa usilovať chybu napraviť. Ale priznať si niečo zlého — na to treba trochu pokory. A tá predpokladá mravnú silu. Uznať vlastný priestupok je ťažko. Oveľa ľahšie je pomenovať ho ctnosťou. Z tohto Babylonu je len jedna cesta možná: vrátiť sa k úprimnosti a skloniť sa pred Bohom.

PRIATELSKÉ DLANE

Sú chvíle, keď by sme si vlastné srdce položili do čapice a šli s ním žobrať ku kostolným dverám. Ponúkali by sme ho každému, čo by tade išiel. Nič by sme zaň nepýtali; dali by sme ho hockomu len zato, aby sa k nám sklonil a vzal si ho. Obzeráme sa, komu by sme mohli pomôcť. Ale vtedy ľudia nemajú krížov. Ak majú, nikto nestojí o našu pomoc. Tu pocítíme teplo vlastného srdca, ktorého si inokedy málo všimneme. Zahľadíme sa naň, a divíme sa, že v našom vnútri tlie toľko lásky, o ktorej sme dosiaľ sami nevedeli. Objavujeme v sebe svedky, o ktorých sme sotva kedy počuli. Čo pokladov sa tu skrýva! Dávali by sme z nich plným priehrástím. Zahrnovali by sme nimi každého, kto by ich od nás prijal. Priložili by sme svoje srdce k srdcu ostatných, aby nás tešily ich radosti a bolely ich bolesti. Radi by sme, aby nám boli všetci drahými.

Takýmto vydedencom cítil sa už akiste každý z nás. Je mnoho príčin, ktoré, to môžu spôsobiť. Raz nás urobia takými vývrheľmi druhí, inokedy si to zaviníme sami. Je to jednako boľavé. Prvá myšlienka, ktorá sa nás

zmocňuje, je, že sme zbytoční. Sme na farchu iným. Toto je jeden z najneprijemnejších pocitov. A predsa nie je zriedkavosťou.

Najlepším vodcom z načrtnutého stavu zúfalstva sú priateľské dlane. Tie vedú vždy najistejšie. Poznáte bohatstvo priateľských rúk? — Často sú prázdne; ničoho v nich nevidieť. A predsa dávajú všetko, čo práve potrebujeme. Ba i choroby, s ktorými si lekári nevedia rady, utišuje vľúdne priateľské slovo.

Priateľské dlane sú svetom, kde najľahšie zabúdame. Zabúdať — to nie je umenie. Aspoň tak sa nám vidí na prvý pohľad.

Kto si lámal jazyk cudzími rečami alebo i len menami z dejín, akiste povie, že nič nie je také ľahké ako zabúdať. A predsa i najťažšie veci, hoci po dlhej námahe, si zapamätáme. Ale často tie najľahšie po celý život nevieme zabudnúť. Spomeňte si len na jedinú krivdu, ktorej boľavé následky musíte znášať do smrti, a poznáte, ako ťažko je zabúdať. V priateľských rukách vieme zabudnúť i také krivdy, ktoré by nás ináč azda vždy zožieraly.

Nenamietajte, že z priateľských dlaní nevyžijeme. Ak máme takéto dlane, čo i nie sú plné zlata, podelia sa s nami o to, čo majú. Všetkému, čo z nich vyjde, dodá chuť teplé srdce. Ak toho nieto, nelahodí nám ani bohatý dar. Čo nám z neho, ak ho sprevádza krivý pohľad? Nelieči naše rozorvané vnútro, ale skôr dráždi.

Žiaľbohu, pravých priateľských dlaní sa nie každému dostáva. Ľudia sú skúpi i len na milé slovo. Sami čoraz menej cítime teplé srdce iných. A podobne i my ho vždy menej vieme dávať iným.

Ale ak sa nás nikto neujme, nezostaneme dlho sami. Opustenosť má len jeden zákon, ktorý čuje každý, koho ovládla: Utiect z nej. Nájsť si niekoho, s kým by sme sa podělili o to, čo nás ťaží. A keď ho nieto, stávame sa spoločníkmi sebe samým. Žalujeme sa seba. Shovárame sa so sebou vlúdne, ako by sa nám sotva dako prihovoral. Všetko si uznáme, čo nám nechceli uznať iní. Ale i často prezrieme svoje chyby, ktoré by iní neprezreli. Urobíme seba centrom všetkého. Čo nesmeruje k nám, to odsúdime.

Vtedy nás rozbolí úsmev na tvári iných. Závidíme im veselý pohľad. Čím je milší, tým viac nás rani. Viníme ich, že sa tešia vlastnému šťastiu. Voláme, že nás okradli o naše šťastie, hoci nemajú najmenšieho podielu na našom smútku.

Zabúdame, že každý má právo tešiť sa svojmu šťastiu do vôle. Pravda, je málo ľudí, ktorí by sa vedeli radovať vlastnému šťastiu bez toho, že by tým iných nerobili nešťastnými. Práve toto pichanie vlastným šťastím do iných je pre mnohých jedinou potechou z ich šťastia. Netešilo by ich, keby vedeli, že ním nezarmucujú iných. Tu je ko-reň premnohých žalôb.

Je pravda, žaloby byly obľúbené už dávno. Známý veľký básnik romantizmu Byron a jeho nasledovníci volili si za hrdinov ľudí s rozorvaným vnútrom. Tlmená bolesť zo života a hlboká žaloba sa rinie z každého ich slova. Ich výkriky nemajú ozveny. Márne sa spierajú osudu; hynú nepochopení a neuznaní.

Ale takíto ľudia nám neimponujú. Nám nie je hrdinom ten, kto žaluje noci, hviezdám. Ostatne teraz by to i ťažko šlo. Prostredie, v ktorom sa pohybovali hrdinovia romantizmu, tvorily hory, zámky, temné väzenia, okovy. Do toho prostredia vhodne zapadal zúfalý výkrik. Bol prejavom titanskej sily a ohnivého vzdoru. Lenže dnes ľudia s rozorvaným vnútrom žijú v iných pomeroch. Okolo nich sú buď továrenské stavby alebo obytné budovy. Tu zavolať na plné hrdlo sa nehodí. Ba mohlo by to mať i nemilé následky, ak by nás počul policajt a natiahol by na nás paragraf proti rušení nočného ticha. Výkrik bez ozveny nie je našou túžbou. Voláme, aby sa nám niekto ozval. Chceme, aby nás čuli.

Ale Byronovi hrdinovia jednako mali v sebe čosi, čo badať i dnes u ľudí so strhaným vnútrom. Všetci skonávali v okovách alebo pod rukou kata a predsa i v svojej nemohúcnosti zostali v odpore proti osudu; nepoddali sa mu. Zachovali si vzdor a v tom sa videla ich veľkosť.

Táto nepoddajnosť ozýva sa z tých, čo sa stali vydedencami spoločnosti i dnes.

Nakoľko nás život strčil do úzadia, natoľko sa usilujeme dostať dopredu. Tu ožíva v nás hrdinská krv. Sme hotoví na všetko. Čím viac sme odkázaní na seba samých, tým pyšnejšími sa stávame. Až nakoniec sme pyšní na vlastné nič. Na to, že o nikoho a o nič sa nemôžeme oprieť. Táto pýcha je častejšia ako pýcha na milióny.

Každá pýcha je kliatbou, ale neobyčajne ničivá je táto. Kto sa pýši svojím bohatstvom, je viazaný na toto bohatstvo. Ale kto je pyšný na svoje nič, nie je viazaný ničím. Všade sa ním môže pochváliť, bez obavy. Nemusí sa strachovať, že ho stratí a potom sa mu svet vysmeje.

Ale je ešte jeden dôvod, prečo je pýcha na nič taká nebezpečná. Kto má niečo, hľadá k tomu pridať, chce na tom budovať. Usiluje sa takto dostať dopredu. Ale budovať z ničoho nedokáže ani najlepší inžinier. Ak niekto nemôže stavať, nezriedka začne búrať. Veľa ľudí je len preto odhodlaných búrať, lebo nemalo príležitosti stavať.

Búranie je tiež spôsob, ako sa dostať na prvé miesto. Dve cesty tam vedú: pochtivá námaha alebo odstránenie tých, čo sú pred nami. Ak je prvá cesta zatarasená, volí sa často druhá.

Ale toto nerobí ľudí trvale šťastnými. Nenávisť je klin v srdci. Čím viac ním biješ

do druhých, tým hlbšie sa vrýva i do tvojho srdca. Možno, že dlho nepocítíme túto ranu, ktorú si takto sami spôsobujeme. Zahlušia ju boľavé výkriky ostatných. Ale raz jednako sa v nás vzbudí človek s teplým srdcom, ktoré chce nie raniť, ale milovať. Tu zbadáme, ako ďaleko sme od svojho šťastia. Neblížime sa k nemu, ale vzdalujeme. Teraz je cesta k nemu zas dlhšia i ťažšia. Odtiaľ je len jeden smer pravý: smieriť roztrhané srdce. A toto vie najlepšie urobiť priateľská dlaň. V nej nachádzame to, čo nás udržuje v spoločnosti: dôveru.

ŽIVOTU

CESTA DO RAJA

Máj je cesta do tajomnej krajiny. Vchod do lesa v máji pripomína nám ríšu plnú neznámych krás. Svieže mladé lístky na stromoch sú ako by listy, na ktoré Stvoriteľ napísal slová tichého volania. Rozkvitajúce púčky sú ako ústa, ktoré nám chcú povedať niečo milého. Pestré lúčiny tvoria koberce, čo pokrývajú tento kraj. I potôčik žblnkoce pesničku, ktorá nás unáša zo všedného života. Lákajú nás jeho vlnky, čo letia do diaľok, odkiaľ sa nikdy nevrátia. Tento obraz verne sprevádza hudba mája. Jarné vánky a šelest zelene tiahne nás preč s tejto zeme. A tenké vetvičky im prikyvujú. To všetko nás vábi k stále väčším krásam. Hľadáme ich v prírode; opíjame sa nimi. Ale čím väčšími sa v nich kocháme, tým zreteľnejšie badáme, ako nám ukazujú smer ku kraju vyšších krás, kde sa nimi naša duša opojí do vôle, aby ju už nikdy netrápil smäd. Máj je cestou k večne kvitnúcim krásam, cestou do raja.

V májovej prírode rozkvitajú i mladé srdcia, a to najkrajšie, bo ich kvetom je láska. A láska je milým volaním. Je pieseň

bez slov, lebo slová sú príliš tvrdé, aby ju vedely vyjadriť. Nemožno ju vylíčiť, možno ju len prežívať. Jej krása presahuje krásy, ktorými oplýva májová príroda.

Láska mení mladíkov v princov, ktorým sa nevyrovnajú najbohatší kráľovskí synovia, a dievčatá zas v princezné, pred ktorými sa musia skryť i víly z rozprávok. V tom kraji nieto všedných ľudí. Láska im dáva pôvab, ktorý ich vynáša ďaleko nad prach zeme. Ťažko ich k niečomu prirovnať.

Láska mení aj neživé veci. Chudobný domček sa stáva kráľovským zámkom. Láska je nevyčerpatelnou baňou bohatstva. Nájdeme v nej všetko, po čom túžime. Veď len to nás blaží, čo milujeme. Preto, kde panuje láska, všetko je nám milé. I biedou ohlodaný príbytok, plný teplej lásky, je krajší ako palác, v ktorom všetka nádhera mrazí nenávisťou.

Láska nám hovorí to, čo celá májová príroda, tiahne nás vždy k väčším a väčším krásam. Nenasýti našu dušu celkom, ale necháva v nej vždy túžbu po väčšej láske. A práve tá túžba robí lásku na zemi vznešenou i milou. Napína mladý zrak do diaľok k nadzemským krásam. Odlesk nebeských krás žiari v útľom nevinnom pohľade. Toto mu dodáva jemnej príťažlivosti. Vyvyšuje ho nad prírodu a robí ho jej pánom. Úsmev na nevinnej tvári je krajším odznakom ako najvyššie vyznamenania. Čistý mladík je pá-

nom, pred ktorým sa plazia vášne, núkajú sa mu, aby ho odtiahly od vysokých krás neba.

Bohužiaľ, mnohí nechápu hlas rozvíjajúcej sa prírody správne. Cesta k večným krásam zdá sa im príliš ťažkou a dlhou. Radi by ukojili svoju dušu krásami samotnej májovej prírody. Vrhajú sa na ne, aby ich vysali všetky každým spôsobom. Nerobia rozdiel medzi dovolenými a nedovolenými, len keď im skytajú nejakú slasť. A čím väčší ich slopú, tým viacej ich za nimi smädi.

Teraz sa stávajú mladíci otrokmi. Miznú im z tváre dary, ktorými Boh ozdobil nevinnú tvár a ich miesto zaujíma chlad. Dar-mo sú pekné, nehrejú, netiahu. Podobajú sa kvetom, ktoré maľuje mráz na okná. Môžeme ich občas i obdivovať, ale nikdy sa k nim nebudeme vinúť. Ich chlad nás odpudzuje. Zrak takých ľudí nemieri k vysokým krásam, ale hľadá, kde by sa prilepil najbližšie okolo seba. Kým čistým ľuďom sa nízke vášne núkajú a prosia, aby sa k nim obrátili, nemravník ich musí sám vyhľadávať a žobrať, aby mu doprial kúsok krátkej rozkoše. To je najnižšie otroctvo. Veď nemravnosť vôľu nielen obmedzuje, ale úplne ničí.

Lenže všetky krásy a slasti mája nestačia, aby naplnily túžiacu mladú dušu. Boh ich určil len za cestu, ktorá vedie k Nemu, a nie za cieľ. Cítia to i tí, čo v nich hľadajú stratený raj. Usilujú si nájsť ich pokračova-

nie v dusných krčmách a vo vykričaných miestnostiach. Tam začína hniť mladé telo i duša.

Na tvár ľudí, čo upadli do nemravnosti, sadá zádumčivosť, ktorá v nej podryvá korene úprimnej veselosti. Nieto na nej úsmevu, ktorým sa vlní mladá tvár sama. A keď ho taký človek chce vyvolať nasilu, na prvý pohľad zbadáť, že nevyviera z duše.

Tento blud má najviacej mučeníkov. So-tva ešte niečo si vyžaduje toľko obetí. Život tých ľudí stáva sa vyhnanstvom, z ktorého ich vyslobodí až hrob. A koľko je tých, čo svoj nesprávny postoj ku krásam mája zaplatili predčasne životom. Keby sa vedely rozhovoriť kríže po cintorínoch, povedaly by nám mnohé z nich, že slúžia za výkričník mladosti.

Prechodom z krás mája je šťastná rodinka, spojená vernou láskou. Kto chce, aby ho láska priviedla k šťastnému rodinnému životu, nesmie sa dať v mladosti zviať. Nemýľme sa! I tí, čo radi kalia pramene, ak sa chcú napiť, hľadajú len čisté žriedla. Veľa dievčenských srdc stroskotalo, lebo si to ne-vedomilo zavčas.

Rodinný život musí vyrastať z vernej lásky, len vtedy je požehnaním. Dom, v ktorom panuje láska, zakvitá celý rok májovými krásami. Úprimne milujúci pohľad zohrieva v ňom všetko teplejšie ako lúče jarného slnka. Lenže vernosť si vyžaduje obeť, ktorú vie

priniesť iba ten, kto sa vedel v mladosti zachovať čistým. Kto neobstál v mladosti v čistote, neobstojí neskoršie vo vernosti.

Nesmieme zabudnúť, že rodinný život je len vtedy šťastný, ak je úprimný. Úprimnosť je zas možná len medzi ľuďmi, čo si nemajú čo vyčítať. Hriech spája ľudí len do času. Pri prvom nedorozumení sa takí ľudia rozídu. Natrvalo ich môže spojiť iba ctnosť. Táto pravda sa až príliš často zneužíva, a preto vidíme, ako sa radostný život v rodinách mení v tragédiu. Jej korene tkvejú ponajviac ešte v hriechoch mladosti.

Tragédia. — To znie mnohým lichotivo; preto by ju chceli napodobniť, ako ju poznajú z románov, pesničiek alebo z divadla. Páči sa im najmä tragédia velikášov, o ktorej tak často čítajú v ich životopisoch. Myslia si, že ak sa chcú stať veľkými, musia ich aj v tom nasledovať. Pád, smrť, zlomené túžby vedia sa mnohým zaliečať. Veď to by ich odlišovalo od ostatných ľudí. A mladík nechce byť ako ostatní, hľadá byť niečím zvláštnym, čo by ho vyvyšovalo nad iných. Usiluje sa obrátiť na seba pozornosť spoločnosti. Preto neraz vyhľadáva príležitosť stať sa hrdinom hoci aj tragédie.

Lenže tragédia je pekná iba v románe, na javisku alebo vo filme. Tam nás láka svojou jedinečnosťou, ktorá nám zachycuje zrak. Ale, kto ju prežíva, ten pociťuje jej trpkosť. A čím je jedinečnejšia, tým je hor-

kejšia. Rodinná tragédia robí ľudí nešťastnými neraz do smrti.

Tragédiu, ktorú badať v každodennom živote, nikto neoslavuje. A keď ju niekto spomenie, to zväčša len preto, aby tak pichol tých, čo sa stali jej obeťou. Kto ju zažil, nepraje si ju viac; rád by sa jej striasť navždy.

Máj je nám aj úrodným poľom milých spomienok. Čo nám v mladosti vykvitne v duši, na to si neskoršie radi spomíname. Chceme byť stále mladí a bojíme sa staroby. Keďže však staroba sa nás nepýta, či ju máme radi alebo nie, utekáme pred ňou aspoň v spomienkach do sviežej mladosti. Spomienkami si omladzujeme neskoršie roky. Ony sú pokladom, z ktorého môžeme čerpať vždy. I keby nám niekto vzal všetko, o tieto spomienky nás neokradne. Čistá mladosť je stále kvitnúci máj, do ktorého sa ľudia chodia ohrievať v chladnej starobe.

Ale tieto spomienky sú nám len vtedy milé, ak sú čisté. Len čo nám niečo vyčítajú, utekáme od nich. Takí ľudia nemajú kde zaletieť v svojej mysli, bo ich vlastná mladosť svedčí proti nim.

*

Boh raz vyhnal ľudí z raja a na zemi už nikdy nebude raj. Májové kvety ani nechcú urobiť zo sveta raj, ale iba cestu k nemu. Privádzajú nás vždy k väčším krásam a tak

nám ukazujú smer k výšinám. Tam v nebi kvitne nekonečná krása, sám Boh, ktorý ukojí všetky túžby našej duše, ako si to len môžeme želať. Jeho večná láska nás bude vždy oblažovať. Tam nás volá krása májovej prírody i hudba, čo ňou zaznieva; za tou láskou sviera sa naše srdce. Upríme zrak hore a čistou láskou spejme k prameňu lásky. Nedajme si nahovoriť, že máj na zemi je tým krajom, za ktorým vzdychá naša duša. Čistá láska urobí nám z celého života cestu k večným krásam.

HRA NA ŽIVOT

Sotva si ešte niečo dobýva svet tak rýchle, ako hry. Ich počet so dňa na deň rastie. Hra, ktorá najlepšie sluší detskému veku, čoraz viac prestupuje jeho hranice. Z hry nevyrastáme ako z chlapčenských nohavíc. I starší ľudia sa vždycky nejako hrávali. Je to požiadavka našej prírody. Ale pre dnešného človeka má hra aj iný význam. Úsilím našich dní je špecializácia v každom odbore. Každá maličkosť vyrába sa osobitne. Rozoberáme i nepatrné stroje a pre každú súčiastku zriaďujeme továrne. To robí sociálne pomery složitejšími, ale život jednotvárnejším. Práca robotníka zužuje sa na určité, azda i neprirodzené pohyby. Práca úradníkov sa tiež špecializuje. Ale robotník nemá len ruky a úradník len hlavu. Od prírody sme do určitej miery všestranní. Ozýva sa to v nás celý život. Kto nemá príležitosti vyhovieť tomuto volaniu v svojom zamestnaní, hľadá ho ukojiť v hrách. Hra nám poskytuje možnosť uplatniť sily, ktoré ináč ležia úhorom.

Toto rozdelilo náš život na dve čiastky. Jednu prežívame v baniach, továrni, v úrade alebo v akejkolvek povinnosti, kde sme via-

zaní predpismi. Druhá čiastka je všade, kde nás tieto predpisy neviažu. Najpriliehavejšie ju možno nazvať hrou, lebo radi by sme ju zbavili tvrdých noriem. Trvanie úradných alebo pracovných hodín zdá sa nám až dosť dlhé, aby sme ostatný čas vyňali zpod nich. Ako hlboko zapustila táto skutočnosť korene do súčasného života, ľahko zbadáme, ak nahliadneme do dielne života — do rodiny.

Základ rodiny — to ženino srdce v mužových rukách. Skúsenosť nás učí, že ženino srdce sa ohreje iba v mužových dlaniach a mužove dlane na srdci ženy. Čím pevnejšie je to srdce sovreté, tým šťastnejším sa cíti. Divný to zjav. Veď sme zvyklí hľadať najväčšie šťastie vo voľnosti. Tak nám diktuje duch našej doby. Lenže šťastie nepodlieha vždy takým výpočtom. Občas nás prekvapí, kde by sme ho vôbec nečakali, inokedy zas o ňom ani slýchať, kde by podľa všetkých našich úvah určite malo byť.

Ale ženino srdce sa len vtedy cíti skutočne šťastným, ak má záruku, že mužove ruky sa nielen na ňom ohrejú, ale že sú mu aj záštitou. Tak isto i muž chce byť istý, že srdce ženy patrí a bude patriť len jemu. Toto ich želanie vyjadruje vzájomná vernosť, ktorá viaže oboch jednako.

Vernosť, nakoľko je krásna, nakoľko je ťažká. Už sama v sebe je putom a vyžaduje určitú zodpovednosť. Lenže zodpovednosť je nateraz najväčší strašiak; ničoho sa ľudia

tak neľakajú ako jej. Utekajú od nej, lebo je farchou; kladie nám povinnosti.

To však neznačí, že by naše dni utekaly i od radostí, ktoré sa rodia zo zodpovednosti. Tie by sme si radi ponechali, ba i zväčšiť ich. Je otázka, ako ich vypestovať bez zodpovednosti, keďže tá sa nám nijako nepáči. Ináč povedané: je otázkou, ako tu dostať srdce ženy i bez záruky vernosti.

Predovšetkým je tu vylúčené každé umenie dobyvateľov. Ženské srdce je pevnosť, ktorú ešte nikto nedobyl, a je isté, že ani nedobyje. Boh ho dal žene ako dar, o ktorom rozhoduje len ona. Vytrhnite ho z jej hrude, ak chcete, rozsekajte ho. A predsa nie je vaše. Ženino srdce možno len získať, ale nie dobyť. Preto často čítame o chýrnych dobyvateľoch, čo žobrali o srdce ženy.

Naše dni sú v tomto ohľade dôvtipné. Čo nezmôže násilie, zmôže lichotivé slovo. Keďže ho nemožno dobyť, našiel sa opačný spôsob, a to je hra. V hre prežívame do istej miery radosti skutočného života a unikáme pritom zodpovednosti. Kto sa hrá na kráľa, prežíva radosti kráľa, hoci nie celkom také ako v skutočnosti. Jeho výhodou oproti opravdivému kráľovi je, že sa nemusí ľakať atentátu, ani toho, že ho nepriateľ prekvapí vpádom. A ak by mu predsa hrozil nejaký atentát, jednoducho preruší hru a nebezpečenstvo je zažehnané.

Toto sa zapáčilo mnohým i v rodine. Aby

sa mohli tešiť radostiam rodiny, ale spolu i ujsť zodpovednosti, urobili si z nej hru.

Ak sa hrajú deti na mamičku, nosia na rukách malé bábiky, ktoré starostlivo vyobliekajú. Na dedine, kde také hračky sú zriedkavejšie, býva to i kus dreva, zabalený do handričiek. Smysel to má jednaký. Už malé dievčatko cíti, že k radostiam rodiny patrí dieťa. A to isté cítia i dámy, čo vodia so sebou na prechádzku psíka s peknou mašličkou okolo krku. Ba tu-tam vidíme takého maznáčika i na rukách. Vykúpaný a vyčesaný psík predstavuje im to isté, čo malým dievčatkám bábika.

Ale najviac sa rodina javí ako hra v tom, že sa preruší, keď sa to manželom zapáči. Býva to obyčajne, keď sa im natíska zodpovednosť. Nijaký akt, ktorý sa berie vážne, nesmie sa takto pretrhnúť. Práca v továrni alebo v úrade nesmie sa často prerušiť z tak malicherných dôvodov, z akých sa dnes často pretrháva rodinný život. Keď počujeme o tzv. manželských rajoch v Amerike, kde je ročne viac rozvodov ako sobášov, ťažko nám veriť, že by títo ľudia naozaj vstupovali do rodinného sväzku.

Toto prerušenie manželstva, čiže rozvod býva ponajviac kopírovaním príbehov z kina a divadla, kde sa už ľudia takmer len preto sobášia, aby sa mohli rozviesť. Keby bol rozvod možný bez manželstva, predstavoval by sa takto.

Lenže ani jeden takýto kus neopisuje rozvod verne. Ukazuje len jednu jeho stránku, a to tú, čo najviac strhuje. Je ňou porušenie poriadku. Každé porušenie poriadku je na prvý pohľad vábivé. Záhonok kvetov vidí sa nám pekným. A predsa mnohým sa zdá krajším natrhať si z neho plné náručie. Nie ako by sa im tento rad zdal teraz úhľadnejším; milšie je im to, že kvety, čo z neho potrhali, patria im. Čo tiahne na tomto zjave? Zakučlená sebaláska.

Táto hovorí i z módy rozvodov. Zachycujú ju filmy i divadlá. A predsa nemožno zapierať, že je tu i veľa čiernych stránok, ktoré sa môžu zamlčať na javisku, ale nie v živote. Divadlo podáva len kúsok javov a i ten kreslene. Ale život z nich precíti každý od začiatku do konca.

Túto neúplnosť badať na každej radosti z hry. Chýba jej opravdivosť. Kedykoľvek si to lepšie uvedomíme, naša radosť zhorkne. Tu zbadáme, že hra nie je splnením našich túžob. Ich cieľom je neodškriepiteľná skutočnosť.

Najviac si to uvedomíme v rodine, keďže ona zvädza k prepínaniu v šťastí. Žena si predstavuje muža vždycky väčším, než v skutočnosti je. A muž podobne zaradí svoju polovičku do vyšších sfér. Pripočíta ju hoc i medzi víly, čo urobí, pravda, svojím spôsobom rovnako romantik ako najtvrdší racionalista. Ale čo na tom? Prečo by nemohla

byť v jeho očiach i vílou, alebo muž v očiach svojej ženy hrdinom? Hlavné je, aby tu bola pre to aspoň nejaká skutočnosť. Skutočnosť je podkladom rodinných snov. Ich nepravdivosť skôr alebo neskôr vyjde najavo. Ale zostane tu skutočnosť, a to vzájomná vernosť, o ktorú sa možno oprieť.

Inakšie je to u tých, čo sa hrajú na rodinu. Hra je už sama snom. Preto nie je vhodnou pôdou pre spriadanie spomenutých rodinných snov. Dosvedčuje to známy prípad. Každý má rád pekné sny v spánku. Ale ak sa nám sníva, že sa nám niečo sníva, je po radosti.

Najtrápnejšie pôsobí pri hre násilné prerušenie. Tu si uvedomíme, i keby sme ako nechceli, bezzákladnosť svojich predstáv. Opravdivosť prežívame celú, hru najmä na konci, keď je po nej. A toto bolí, hryzie. Nakrátko možno tento stav vyjadriť jediným slovom: sklamanie.

Toto sklamanie je akosi charakteristickou známkou dnešnej rodiny. Spomeňte modernú rodinu a vybaví sa vám rodinná tragédia. Už ne jeden návrh podali na odstránenie tohto defektu terajšieho života. Pri tom nám ani na um nepríde, že hľadáme to, čo sme zahodili, totiž opravdivosť. Podkladom rodinného šťastia je láska. A láska je vec, na ktorú sa nemožno hrať. Kto sa chce hrať na lásku, buď chce naozaj milovať alebo klamať. Hra na lásku je nemožná, pretože láska je

svojou podstatou opravdivá a večná. Hovorí to každé krédo lásky, ktoré nik nepísal a každý ho vyznáva. Sotva nám niekto uverí, že ho milujeme, ak ho budeme uisťovať svojou láskou len na určitý čas. Nemožno sa na rodinu hrať a prežívať pritom radosti opravdivej rodiny. Nesmieme zabúdať, že hra je zotavením pre opravdivý život, nie je však život pre hru. Ak chceme byť skutočne šťastní, nesmieme sa ľakať zodpovednosti opravdivého života.

ZABUDNUTÉ POKLADY

Za malička počúvali sme so zatajeným dychom o pokladoch, skrytých v ďalekých neznámych horách. Strážil ich obyčajne drak alebo podobné obludy, aby sa k nim nikto nemohol dostať. A keď sa nejaký rozprávkový hrdina vybral na cestu, aby sa ich zmocnil, sledovali sme ho s napätou pozornosťou, ako sa to skončí. Keď ich po dlhej námahe jednako len dostal, poskočilo nám srdce od radosti. Tešili sme sa slastiam, ktoré mal ten hrdina, delili sme sa s ním o ne. A keď sme si predstavili, že by sme sami mali byť takými hrdinami, boli sme presvedčení, že toľko radosti by sme nezniesli.

Časom sme vyrástli z detských rokov. Neveríme už rozprávkam o zlatých pokladoch, ale túžba po slastiach, čo by nás stále blaznily, v nás nevyhasla. Ľudské srdce sa cíti v radosti ako vtáča v hniezde. Preto ich hľadá, kde môže. A ako v útlých rokoch tak i potom hľadá ich najst' v pokladoch. Pravda, nie v zakliatych. Verí, že radosť, čo ho úplne oblaží, rastie na drahokamoch a vôbec na bohatstve. Hlboko v ľudskom vnútri korení názor, že len tam možno nájsť šťastie, ktoré ukojí naše túžby dosýta.

Možno si naplniť dušu slasťami bohatstva? Celá minulosť nám dáva na túto otázku jasnú odpoveď. Bez počtu už bolo ľudí, čo dosiahli závratné bohatstvá, ale ani jeden ním neuhasil smäd svojej duše. Nielen preto, že mnohí ho utratili prv, než sa mu mohli potešiť, ale preto, že poklady nie sú vlasťou radostí, čo by nás úplne obšťastnily. Ľudské srdce túži po zlate ako ten, čo sa svíja v horúčke po studenej vode. Ak sa k nemu dostane, strebe jeho slasti všetkými silami. Lenže čím hltavejšie ich pije, tým väčšmi ho za nimi smädí.

No túžba nášho srdca po radoostiach, čo by ho aspoň do istej miery upokojily, môže a má sa splniť. Veď vložil ju do nás Boh, a preto má dosiahnuť svoj cieľ. Radosti rastú na zemi, len ich treba nájsť. Ak sa k nim chceme uberať správnym smerom, musíme sa naň spýtať tichého hlasu svojho srdca. Nesmieme sa dať zlákať náruživosťami, lebo ony by chcely v nás všetko bezočivo prekričať.

Ak pozorne počúvame, po čom naše srdce vzdychá, zbadáme, že je to radosť, čo kľíči z lásky. Srdce vie ukojiť zas len srdce. Mimo srdca tieto radosti nenájdeme nikde. Ak chceme požívať úprimné slasti, musíme vložiť vlastné srdce do srdca iných ľudí. To je jeho domovina, za ktorou volá. To je mu azylom, v ktorom je isté pred mrazom a zlobou sveta. Tam si odpočinie i poteší sa do vôle.

Spôsobili ste niekedy malej sirôtke milé prekvapenie? — Ak nie, urobte to. Odmení vás pohľadom, v ktorom uzriete more radosti. V jeho hĺbinách stratí sa všetko zlato sveta. Padne až na dno a zmizne bez stopy. Vaše srdce sa ohreje v teplom veselom srdiečku sirôtky. To teplo by sme inde márne hľadali. Boh ho vložil len do ľudského srdca a kto ho tu nechce vidieť, nenájde ho nikde.

Kto sa chce tešiť milej radosti, musí uznať základnú pravdu, že radosť sa rodí len z radosti. Kto túto pravdu odmieta, chcel by trhať hrozno z trniek.

Že príležitosti k úprimnej radosti máme nadostač, netreba dokazovať. Bolesti je na svete toľko, že keby sme všetko vynaložili, aby sme ju odstránili, nepostačíme na to. Ulice, chudobné domčeky, — to všetko sú miesta, na ktorých nás čaká nesčíselné množstvo srdc. Len snížiť sa k nim a ukázať im trochu lásky a už sme pri poklade, po ktorom naše srdce vzdychá.

Oddávna si ľudia lámali hlavu, ako odstrániť všetku núdzu zo sveta. Mnohí ju chceli vyhnať až niekde na inú planétu alebo vymoriť ju. A neraz si mysleli, že už vynašli na to prostriedok. No jednako dosiať sa to nepodarilo a ani nepodariť. Slzy trpiacich sa osušia jedine v teple ľudského srdca.

Dobrý skutok dáva nám nebeské radosti. Kto robí dobre, podobá sa Bohu, ktorý je sama dobrotá. Dobrými činmi blížime sa

k Nemu. A čím sme k Nemu bližšie, tým väčšmi cítime blaho, čo plynie z lásky božej, ktorá je odmenou spravodlivých v nebi. Preto ľudia, čo planuli láskou k núdznym, ako by už za živa prežívali nebeské slasti.

Keby nebolo bolesti, nebolo by ani týchto radostí. Stvoriteľ ponecháva na zemi kríž a trpkosť nato, aby sme si získali spomenuté slasti už tu a dali sa nimi viesť k zdroju všetkej radosti, k Bohu.

Žiaľbohu, pomáhať núdznym je pokladom zabudnutým. Kým za žilami drahých kovov vrtáme do tvrdých skál, tieto poklady zostávajú nevyužité, hoci sa nám samy núkajú. Nie div, že úprimnej radosti je tak málo. Aj tá, čo ešte je, bledne a hynie.

Ak čítame životopisy velikášov, ktorí boli miláčikmi svojej doby, nezriedka v nich nájdeme kapitoly, ktoré nás prekvapia. Mysleli by sme, že ich srdce sa celý život plavilo na vlnách radosti, a oni sa nezriedka priznávajú, ako máličko pravej radosti sa im ušlo. Priamo sa nám nechce veriť, že by tí, čo boli zahrnutí všetkým, po čom zatúžili, mohli mať tak málo potešenia v živote. Lenže nebude nám to čudné, ak uvážime, že sotva kedy sa snížili k biednym. Bolo málo chudobných, ktorých priodeli, a málo hladujúcich, ktorých nasýtili.

Svet síce túži po radosti, ale neposlúcha pritom hlas srdca. Nehľadá ju v láske k bližnému. Cesta k úprimnej radosti zdá sa mu

prifažkou, a preto si volí ľahšie chodníky. Zabúda, že ak chceme dôjsť k cieľu, musíme sa k nemu uberať len cestou, čo k nemu vedie. Každou inou poblúdime.

Tak poblúdili i ľudia, čo chceli dosiahnuť radosť, ale ľakali sa obetí, ktoré si radosť vyžaduje. Miesto nej došli k rozkošiam. I radosť i rozkoš blaží. Ale kým radosť nás obohacuje, rozkoš nás olupuje. Tí, čo slopú chvíľkové rozkoše, sú zlodejmi sami pred sebou. Každá rozkoš sa draho platí či mravnými alebo hmotnými hodnotami. Keby to rozum dobre uvážil, nedovolil by nám opíjať sa nimi. Preto pôžitkári utekajú pred vlastným rozumom ako zlodej pred žandárom. Zrak, hmat, chuť — to je všetko, podľa čoho sa riadia. Chcú cítiť príjemné podráždenie smyslov za každú cenu. Volia si najkratšiu cestu k tomu, bez ohľadu na to, či je dovolená alebo nie. Odtiaľ tá bezcitnosť so všetkými svojimi smutnými následkami.

Smysly sú slepé. Len vtedy pocifujú rozkoš, keď majú niečo pod zubami. Neustále volajú po pôžitku. A keď ich človek nemôže ukojiť, siaha i na práva iných. Pôsobí im bolesti, aby si zadovážil rozkoš. Ba sú ľudia, ktorých jedinou rozkošou je bolesť iných.

Čudujeme sa, ak počujeme o zápasoch v pohanských dobách. Nevieme pochopiť boj ľudí s divými dravecami, ako sa odohrával v Ríme a v ostatných mestách. To mäsiarenie s ľudským telom nemôže sa nám vmestiť do

hlavy. A nadovšetko je nám divné, že i vzdelaní a vážení občania vedeli sa baviť pohľadom na takéto kúsky. Obyčajne to prišijeme za krky nízkej kultúre a myslíme si, že sme to už rozriešili.

Dnes sme neraz svedkami bezcitných výjavov a ani sa nad nimi nepozastavíme. Jeden sa chce vyšvihnúť vyššie ako druhý a hotový je dostať sa ta i cez mŕtvoly všetkých, čo mu stoja v ceste. Nie nízka kultúra je tomu na vine. Veď medzi Rimanmi boli mužovia, ktorí by sa za svoje vzdelanie nemuseli ani teraz hanbiť. Skutočnou príčinou je, že ľudia už čoskoro nebudú vedieť, čo je to radosť. Ak dáme smyslom prednosť pred srdcom, márne by sme nosili všetku kultúru v hlave.

Lenže nemýľme sa! Ak hľadáme rozkoše, tým klameme len seba. Naše srdce chce letieť za čistými radosťami. Čím viacej dobrého sme urobili, tým viacej chceme ešte vykonať. Otvorené náruče by najradšej pojalo všetkých biednych, aby im uľahčilo. A toto sa usilujú napodobniť aj smysly. Lakomec by sa chcel zmocniť všetkých pokladov sveta, korheľ by zas rád vypil všetko pálené, koľko ho stačia vyrobiť liehovary. A následky toho netreba spomínať. Odtiaľ je toľko nevlúdnych pohľadov a skrachovaných duší, čo nepoznajú úprimného úsmevu. A keď ho predsa zo zdvorilosti vyvolajú, je plytký a chladný.

Ludské srdce vždy bude túžiť po radosti bez konca. Pre ňu sme stvorení, k nej sa máme uberať celý život. Boh chce, aby sme čistou radosťou dospeli až k nemu. A radosť, čo vyrastá z dobrých skutkov, ozaj vedie k nemu. Blaží nás i tých, ktorým pomáhame, a tak rozsieva po zemi veselosť, šťastie, spokojnosť. Ak chceme byť šťastní na zemi a spieť k večnému šťastiu, spôsobme radosť, komu môžeme. Na krídlach tejto radosti bude sa nám duša vznášať k zdroju každej slasti, k Bohu.

„OTROCTVO KULTÚRY“

Hoci otroctvo počítame medzi zjavy minulosti, nezriedka o ňom počuť i dnes. Ešte vždy sa ozývajú žaloby na spoločnosť, že zotročuje ľudí.

A predsa kultúra, najzvučnejšie heslo nášho storočia, má za cieľ oslobodiť človeka od všetkých pút. Voľnosť je jej základným úsilím. A skutočne kultúra sňala nám s rúk veľa okov, ktoré nám položila sama príroda. Veľikánske diaľky, ktorými nás príroda obkľúčila a pripevnila na jediné miesto, kultúra prekonáva hravo. Nie sme už viazaní k nemu. Vynálezy otvárajú nám celý svet.

A predsa ak len môžeme, utekáme z veľmiest do voľnej prírody. Cítíme sa v nich sviazanými, hoci v nich sa rozmáha kultúra najviac. Ľudia sú radi, ak sa môžu zbaviť záväzkov, ktoré ich držia v práci, a vôbec v meste. Našou túžbou je vyletieť do prírody čím ďalej, kde nebadáť stôp kultúry. Chceme sa tešiť voľnosti prírody a opojiť oči slobodou, ktorú nám skytá príroda nekultivovaných hôr.

A tu sa nám natíska otázka: Nemožno sa vypliesť nijako z pút? Veď sotva sa z jedných vymotáme, už sa vidíme v druhých!

Príroda je kolíska, v ktorej nás Stvoriteľ kolísal v najútlejšom veku.

Ale sotva trochu vyrastieme, badáme, že príroda je k nám skúpa. Za voľnosť, ktorú nám štedro delí, žiada si veľkú cenu. Chceme si zajesť chlebíka, ale ona nám núka bodľačie a kúkoľ. Túli nás k sebe ako matka, ale živí nás ako macocha.

Nemusíme byť ani príliš náročnými, aby sa nám jej voľnosť videla pridrahou. Prídu dažde, mrazy a my sa radi zriekame jej voľnosti a volíme si malý priestor uprostred štyroch múrov.

A nielen chlieb nám dáva draho; nie je k nám Ochotnejšia ani v iných našich túžbach.

Za všetky uľahčenia, ktoré nám zas skytá kultúra, žiada si od nás tiež obeť, ale inú. Chlieb, ktorý nám dávajú kultúrne doby, je iste chutnejší i krajší ako chlieb, ktorý jedával primitívny človek. Za tú chuť platíme tým, že sa do istej miery zriekame svojej vôle. Primitívny človek pracoval na svoj chlebík, kedy sa mu chcelo. Nikto mu nediktoval hodiny a nechodil dozerať, či robí alebo nie. Kultúra nám dala úradné hodiny, stanovila pracovný čas a chceš-nechceš ber sa do práce, postavila nám všelijakých inšpektorov, ktorí majú dozerať na každý náš čin.

Kultúra sa nám zdá v istom smysle despotom. Robotník si nesmie voliť spôsob, ako pracovať. Má neraz predpísaný každý pohyb.

No nielen robotník. I ostatné vrstvy to cí-

tia. Úradník je podobne viazaný k aktám, ktoré sa mu hromadia na stole. A musí v nich pokračovať navlas podľa paragrafov.

Nie div, že mnohým sa zachce voľnosti prírody a že ľudia od vekov snívali o zriadení, kde by tieto záväzky, ktoré nám kladie na pleciah kultúra, nemaly miesta. Azda nebolo doby, ktorá by sa nebola usilovala o ich odstránenie.

Lenže každé také úsilie naráža na prekážku, ktorú neodstráni. Sú ňou dary kultúry, ktorých sa nezriekneme, ba vždycky viac nás budú lákať.

Ak chceme tráviť večery pri elektrickom svetle, musí byť niekto v elektrárni, musí niekto pracovať podľa presných predpisov v továrni na výrobu žiaroviek, musí byť i inžinier, ktorého ostatní poslúchajú. Ináč by sme sedeli potme alebo pri petrolejovej lampe.

Príroda je nám tak milá i preto, že na nej badáme stopy rúk božích. Badať na nej od tlačky prstov Stvoriteľa. Ba ona k nám hovorí. Počujeme z nej otcovské slová, ktoré do nej vpísal Stvoriteľ. Vie v nás rozozvučať najjemnejšie struny duše. Preto je nám vždy milá, a zostane, lebo ľudia vždy budú načúvať slovám, ktoré nám príroda časom šepká, časom kričí.

Kultúra zas je dielom ľudských rúk, ktoré nevedia dať veciam toho pôvabu. Prostredie, v ktorom pracuje dnes človek, chová v sebe i trochu odpudzujúcej sily. Ani najmo-

dernejšia továreň nevie dať robotníkovi to, čo mu dáva príroda. I toto sú putá, do ktorých nás kladie kultúra.

Príroda nás láka svojím životom. Každý lístok hovorí o živote. Pučanie, rozkvet i opadávanie — to znaky života.

Ale nesmieme zabudnúť, že kultúra za našich dní sa venuje priamo nivočeniu života. V mnohých továrňach vyrábajú sa výlučne smrtiace nástroje. Ba ak sa lepšie rozhliadneme, ťažko nevidieť, že naša doba si vzala skôr za úlohu ničiť život ako ho zachovať. A že tieto prostriedky nás zotročujú, o tom nikoho netreba presviedčať. Stačí jediný pohľad na bojište a ten ukazuje nevoľníctvo, do ktorého nás ženie zbrojenie a vojna.

A my smrť nenávidíme. Túžime po čulom živote. Radi ho vidíme čo i len ukvetinky alebo trávy. I preto nás tak tiahne príroda do svojho náručia.

Toto sú dve cesty: Prvou sa púšťame, ale nejdeme ňou dlho; čoskoro prejdeme na druhú. Uberáme sa cestou, ktorú nám naznačuje kultúra. Ale nezabúdame nikdy na prvú; ozve sa v nás občas mocnými spomienkami. A vtedy úprimne zatúžime po nej.

Dnes často počuť o úsilí sjednotiť tieto cesty. Voliť si cestu kultúry a zaviesť na ňu voľnosť prírody. Radi by sme spojili výhody oboch. Ba občas nechýbajú hlasy, čo sľubujú to uskutočniť. Lenže tieto sľuby zostanú navždy sľubmi, lebo kto chce cestovať autom,

musí zachovávať predpisy o jazde. A čím viac bude tých, čo budú chodiť autom, tým viac bude i takých predpisov. A toto platí o všetkých podobných zjavoch, ktoré sa nám zdajú alebo občas úmyselne sa nazývajú otroctvom. Nie je to otroctvo; ale podmienka kultúry. Netreba tieto predpisy odstrániť, ale treba si uvedomiť, že ony sú v našom záujme. Ich cieľom je nám slúžiť. Ak si to uvedomíme, budú nám samozrejmé. A aby sme si to mohli úprimne uvedomiť, na to treba nielen vždy väčšej rozumovej výšky, ale i stále viac šľachtnej vôle.

ZASLÚBENÁ ZEM

Nikdy nevymrela v spoločnosti viera, že jestvuje na svete kraj, kde kvety neopadávajú, a život neodkvitá. Vždy žilo presvedčenie o tejto zemi, na ktorej si konečne odpočinieme. Zavše sa k nej obracaly zraky ľudstva. V ťažkých chvíľach hľadely na ňu ako na útočisko a v dobrých zas ako na splnenie svojich túžob. Je to zem, ktorá nám bola zaslúbená. Sľub tkvie v nás; cítime to v sebe. Zvlášť silne ozýva sa jeho hlas dnes. Viera — mocná ako oceľ — hovorí z reči o novej dobe, ktorá nebude znať už bolestí doterajších časov. Tu má pôvod rózny výrok smrti nad doterajšou dobou a predpoveď večného rána nastávajúcich vekov. Čakáme, že ľudstvo čoskoro už zakotví na brehoch zaslúbenej zeme. Škoda len, že sa k nej udáva nescíselné množstvo smerov. Nevieme, ktorým sa pustíť. Ale sme istí, že raz k nej dôjdeme. Mnohí už cítia jej vôňu a sú ochotní poduť všetko, aby sa na ňu dostali čím skôr. A pretože vody, po ktorých sa dosiaľ uberala spoločnosť, nikdy ju ta nezanesly, mnohí skúšajú, či by nás tam nepriesly vlny krvi. Všedným slovom volá sa táto zaslúbená zem budúcnosť.

Prečo je budúcnosť taký častý výraz v ústach ľudí? Nijaké dátum z histórie, čo ako pietne sa spomína, nevie vyvolať toľké nadšenie ako budúcnosť. Je síce pravda, že každé iné dátum pamätá sa ľahšie ako toto. Ale v nádejach, ktoré sa kladú do budúcnosti, treba vidieť viac.

Budúcnosť je kraj, kde dosiaľ nikto nevkročil. Nedostali sa tam dosiaľ ani najznámejší objavitelia odľahlých ostrovov.

Oddávna bola budúcnosť túžbou ľudí. Pokúšali sa do nej vniknúť každým spôsobom. A to od čarodejníkov staroveku až po našich jasnovidcov so zavitou hlavou a prenikavými očami. Použilo sa všetko, čo by nám ju mohlo odkryť. Chceli ju vyčítať z hviezdnatého neba, zo života zvierat, ba i z čiar dlane. A predsa budúcnosť i naďalej zostala neznámou pevninou. Koluujú o nej len dohady. Čo sa o nej hovorí, nikto nemôže dosvedčiť, lebo nikto v nej nebol. Podľa súčasnej mienky je to jediná zem, kde niet bolesti, ale naopak je domovom kvitnúcich radostí. Neistota budúcnosti len zväčšuje túžbu po nej. Každý by rád vidieť, čo skrýva preňho. A pretože je to nemožné, každý si ju prifarbí podľa vlastnej chuti.

Budúcnosť je roľa, do ktorej sadíme svoje nádeje. Polievame ich starostlivo. Hľadáme na ne s úľubou, ako pučia. Tešíme sa pri pohľade, ako sa rozvíjajú. Svieže, útle puky menia sa v kvet. Rozkvitajúci púčok je ako ne-

vinná tvár, ktorá sa po sladkom spánku rozosmieva. Podobný úsmev sa nám mimovoľne zjaví na tvári, ak sa zahľadíme do svojej mysle na rozvitú nádej.

Nádej kvitne podľa našej chuti. Komu sa aký kvet najviac páči, v taký sa mu mení aj jeho nádej: Tulipány, narcisy, ľalie rastú tu na nepriehľadných priestoroch. A uprostred medzi ne postavíme sa sami. Každý kvet tu kvitne nám a pre nás. Ich vôňa i farba je taká, akú kto má najradšej. A tieto zázračné kvety kvitnú v budúcnosti. Nie div, keď za ňou tak vzdycháme.

I podnebie tejto zaslúbenej zeme je celkom iné ako na našej planéte. Tam nieto mrazu, ktorý by naše nádeje zničil; nieto prívalov a krupobitia. Tam svieti stále teplé slniečko. Pod jeho lúčami rozrastajú sa naše nádeje navidomoči. Iba ak tichý dážďik ich zvlaží. A to vždy práve vtedy, keď treba.

Nemožno sa teda diviť, že budúcnosť láka viac ako minulosť a prítomnosť, veď má pred nimi veľké prednosti. Minulosť už bola. A čo už bolo, neláka nás natoľko. Prítomnosť nemôže zatajiť svoje rany. Ani za krásnych jarných dní nemôže zamlčať búrky, ktoré občas privedú i najvypočítanejšie plány nazmar. Budúcnosťou však dosiaľ život nešiel. Nenechal na nej svoje krvavé stopy, ktoré nám bijú do očí pri pohľade na minulosť alebo prítomnosť.

Ale nielen toto obracia zrak spoločnosti k budúcnosti. Budúcnosť je útulok pred prítom-

nosťou. Prítomnosť bola ľuďom vždy vyhnanstvom, z ktorého sa usilovali utiecť. Odkedy vyhnal Boh našich prvých rodičov z raja, cítíme sa vyhnancami. Kliatba na nás lipne. Žijeme v prítomnosti, ale nie pre prítomnosť. Ona nie je našou vlasťou; utekáme z nej. Necítíme sa v nej doma; naša domovina je pred nami. Prítomnosť je len cesta k nej, a to často cesta plná ostrého kamenia.

Ak sa zahľadíme na zrak vlastnej duše, uvidíme ho stále upretý za prítomnosť. Želáme si to, čo ešte len bude. Vrhnuť sa na prítomnosť a požívať jej dary nezdá sa nám hodným človeka. Ostatne jej dary sú príliš slabé, aby mohly ukojiť hlad našej duše. A čo by sme sa nimi ako sýtili, zostáva v nej prázdnota, ktorú prítomnosť nemôže vyplniť. Duša túži v prítomnosti po budúcnosti, ako vták v klietke za voľnou oblohou.

A keďže budúcnosť je útočiskom pred prítomnosťou, musí mať všetko, čo prítomnosti chýba. Každá nepríjemnosť má tu svoj liek a túžba splnenie. A tak hladný si predstavuje budúcnosť vyloženú vyberanými jedlami, dlžník sa cíti pri plnej pokladnici, vývrheľ sa tu ohrieva pri teplom úsmeve. Koho smáďi za vínom, vidí budúcnosť pretekať šampanským. Slovom, každý si ju farbí podľa vlastných želaní.

Toto sú prednosti budúcnosti, s ktorými sa stretávame všade, kde sa len spomína. Badať ich v slovách rečníkov, ktorí ju maľujú ru-

žovými farbami. Hovoria o nich knihy i denná tlač, ktorá vyzdvihuje novú dobu bez hôľov života. Ako hlboko zapustily tieto sľuby budúcnosti korene do sŕdc ľudí, hovoria zreteľne i názvy filmov a divadiel a pod.

Najvýraznejšie prerážajú tieto sľuby budúcnosti z mladých očí. Mladosť si vždy najviac nárokuje právo na budúcnosť. Dúfa, že vytvorí svet, kde niet umierania. Rok sa tam začína i končí májom. Kým dnes májové dni, čím sú milšie, tým viac sa do nich vlúdza myšlienka na ich miznutie, máj budúcnosti nemá sa nikdy pominiť. Tam nemáme okúsiť horkosť lúčenia s krásami rozvíjajúcej sa jari.

Toto nie je len sviatočná nálada, vyvolaná čítaním fantastickej spisby, ktorou si ľudia spríjemňujú dlhé chvíle. Sľuby budúcnosti sú nám v krvi. Stávajú sa ústredným bodom želaní ľudstva, ktoré je presvedčené, že raz k nej dôjdeme. A má pri tom výhodu, že budúcnosti ešte nieto. Nik nevie, aká bude. Nemožno dať nikomu presvedčivý dôkaz, že nemá pravdu.

*

Akiste už každý cestoval krajom, ktorý dosiaľ nepoznal. Ako nás lákajú hory, čo sú pred nami v diaľke! Vábia nás kontúry lesov, neurčité obrisy vyčnievajúcich stromov. Skrývajú v sebe čosi tajomného, čo nás k nim tiahne. I lístie na stromoch a ich ze-

leň je pokrytá nádychom neznáma. Najradšej by sme sa na ňu vrhli a vychutnali všetku tú krásu jediným dúškom. Ale sotva k nim prídeme, po chvíľke hory strácajú sviatočný ráz. Zovšednejú nám. Prítomnosť im odoberie to, čo nás k nim tak tiahlo. Uprieme zrak zasa dopredu a túžime ďalej.

To je malý obraz, ktorý verne zachycuje budúcnosť. Túžime po nej a budeme vždy túžiť. Ale jej krásy nedosiahneme celkom na zemi nikdy, pretože rastú výlučne v budúcnosti. Márne by sme ich chceli presadiť do prítomnosti. Na jej nivách príliš skoro vädnú. A my žijeme vždy v prítomnosti. I ďaleké roky pred nami, ak sa ich dožijeme, stanú sa nám prítomnosťou. A my zas uprieme zraky pred seba do ďalšej budúcnosti. Toto si musíme uvedomiť, kedykoľvek počujeme o krásach budúcnosti. Nesmieme zabudnúť, že prítomnosť nebude nikdy taká pekná, aby budúcnosť nemohla byť krajšia. Krásy, čo nevädnu, kvitnú v inom, nadzemskom svete. A budúcnosť na zemi je len cestou k nemu. Odtiaľ jej pôvab, čo toľme tiahne.

POMYLENÝ SMER

Ak chcete zachytiť pozornosť ľudí a nie ste umelcami, nemusíte sa trápiť. Urobte nejakú vec, ako sa vám páči, len dajte jej niečo neobyčajného a budú sa na nej pásať zrakky tisícov. Nechajte voľne lietañ svoju fantáziu. Ale pozor, aby ste do svojho diela niečo nevložili, čo sa už dosiaľ vyskytlo. Tomu dobre poslúži i výber farieb, ktorý musí byť taký, aký nikde nevidañ. Radno použiť najmä rozmery také veľké alebo malé, akých ešte nikto nedosiahol. Na to sadajú pohľady ako muchy na med. To je jednoduchý, ale zaručený recept, ako zachytiť pozornosť zástupov. Rozoberte čokoľvek, po čom túži zrak terajšej spoločnosti, a uvidíte, že tam nájdete spomenuté prvky. Ak nie všetky, aspoň daktorý z nich. Naša doba vynaložila veľa úsilia, aby získala ľudskú pozornosť. Lenže ľudský zrak je príliš priberčivý. Vždy si chce pochutnávať na inom. A keď nieto nadostač múdrosti, nezriedka sa siaha i po nových nerozumnostiach. Ba tieto lákajú ešte väčšmi.

Tento lov na ľudskú pozornosť robí život čoraz viac vonkajším. Upútava nás len to, čo možno vidieť, čuť, hmetať. Na prvý pohľad

sa nám zdá, že to na nás nemá veľkého vplyvu. Zdá sa nám, že je to len obyčajná záľuba. Nebadáme, ako sme prikovaní k predmetom, čo majú privábiť náš pohľad. Plakáty, obrazy, a podobné veci zamestnávajú nielen naše oči, ale usilujú sa zabráť i naše vnútro; všetko to chce ukojiť hlboké túžby ľudskej duše. Túžba po nadzemských krásach odráža sa vo futuristických maľbách, ktoré nevidieť nikde v tvorstve, rekordné rozmery majú ukojiť túžbu po nekonečnosti. Takto je pomaly zaujatý celý človek. V tomto shone duša sa nemôže hlásiť o svoje, a keď sa aj hlási, človek nemá kedy jej vyhovieť.

To je smer, ktorým sa mnohí uberajú: znútra navonok. A tak čoraz väčšmi prevládajú v ľudstve smysly.

Duša — najcennejšia čiastka človeka — ozýva sa v nás zväčša hlasno len v tichom ústraní. Býva to vtedy, keď sa rozbúrené smysly upokoja. Ako slniečko po búrke vychádza zpoza mrakov a odkrýva plavcom na mori diaľky, aby sa vedeli orientovať, podobne i duša nám rozlieva svoje lúče na cestu, keď smysly utíchly. V takých chvíľach sa nám prihovori a vedie nás nad nízkosť a prach zeme. Budí v nás túžbu po vznesení. Vyvoláva v nás myšlienky nehnúcej ceny. Skoro všetky veľké myšlienky zrodily sa v tichosti. To je vhodná pôda pre ne. Tí, čo ich zanechali ľudstvu, utiahli sa z ví-

ru života a tak hľadali tieto vzácne perly. Myšlienka je najcennejším výplodom človeka, keďže ňou predčíme všetko tvorstvo. Rýchlosťou nás prevyšuje kôň, zrakom mačka, silou už i robot, ktorého zostrojili sami ľudia z neživej hmoty. Ale myšlienka zdobí len človeka. A tento vzácny produkt možno dosiahnuť len v ústraní.

V nerušených chvíľach nachádzame bohatstvo, ktorého si svet málo všíma. O koľko by sme boli chudobnejší na hlboké knihy a vynálezy, keby nebolo ľudí, čo sa občas vedeli utiahnuť z ruchu života, odtrhnúť od neho svoje smysly a rozmýšľať.

No niekto by mohol tvrdiť, že géniom sa predsa musí každý narodiť. Inakšie by sme sa všetci stali veľikášmi a to by tiež nebolo dobre.

Nesmieme sa ľakať, že sa staneme nevoľky slávnymi. Ale veľkými sa máme stať všetci; to je životná úloha každého. Nezáleží na tom, či máme prvé alebo posledné miesto v spoločnosti. Veľkosť nespočíva v tom, či naše meno bude zaznačené v zaprášených knihách alebo nie. To je predsudok, ktorý by sa mal navždy vytrieť zo smýšľania ľudí. Veď podľa toho by bol veľký i Judáš, lebo málokto by sa môže pochváliť, že by jeho meno bolo tak známe ako Judášovo. A jednako ho nikto nepovažuje za veľkého. Veľkosť spočíva v tom, že svoje schopnosti využijeme v daných možnostiach čo najlep-

šie. Človek skromne nadaný, ktorý obracia svoje vlohy k dobrému, je väčší ako ten, čo svoj bystrý rozum používa na zlé.

Zahľadme sa do chudobnej rodiny. Ak je v nej otec, čo sa nedá zväbiť krčmami a podobnými podnikmi, ale vždy si nájde chvíľku, aby si rozvážil, ako žiť, v takom dome kvitne radosť, hoci v ňom nieto prepychu. V šťastnom pohľade rodičov zrači sa spokojnosť, v milom detskom úsmeve zvoní nádej. Či jesto poklad na zemi, ktorý by vyvážil toto ovocie rozvahy? A to je len jeden z prípadov, s ktorými sa stretáme na každom kroku.

V nerušených chvíľach počujeme najzreteľnejšie hlas svojho Stvoriteľa. Vynorujú sa nám pred oči pravdy, na ktorých stojí celý život. V tichých chvíľach objavujeme ich vždy znova. Koľko ráz si ich uvedomíme, vždy ich musíme vybrať zpod malicherných dojmov, ktoré sa na nás sypú s každej strany. Preto sa nám tieto pravdy zdajú vždy novými. Poučujú nás, hoci sme ich toľko ráz počuli. Odtrhujú nás od nízkostí a vedú nás do náručia božieho. Vtedy cítime, že sme dietkami božími, len ruky nám treba vystrieť k svojmu Otcovi. Všetko smeruje k Nemu. Tu sa čudujeme, ako môže niekto nechápať alebo popierať túto základnú pravdu. Ale keď si niekto náročky zapcháva uši, a vyhľadáva hŕk života len preto, aby ju nepočul, nemožno sa diviť, že ju popiera.

To je pravý smer, ktorý nás vedie k opravdivému pokroku ľudstva. Veď celý pokrok záleží v tomto: hľadať a uplatniť pravdu.

Bohužiaľ, ľudia si toho smeru málo všímajú. Neradi sa ponorujú do seba, lebo často to býva ťažké. Neraz tam nájdeme pravdu, ktorá je nám nemilá. Kartár, čo premrhá posledný groš, nerád počúva o škodlivosti vysedávania pri kartách. Nemravník uteká pred pravdou o mravnosti. Dať sa unášať vonkajšími dojmami je ľahšie. Tu netreba nijakej námahy, lebo rekláma, hudba a podobné veci sú nadostač lepkavé, aby samy upútaly našu pozornosť. K tomu nikdy nás nekarhajú. Rekláma alkoholických nápojov vychvaľuje nám ich chuť, aby nám na ne išly sliny. Neukazujú nám zhubné následky pijatky.

Tí, čo sa dávajú ovládať len vonkajšími dojmami, dávajú sa oklamať lešťou, ktorou kedysi Gréci dobyli Tróju. Známa je dlhá márna snaha Grékov dobyť toto mesto. Keď však videli, že si neporadia s hrdinskosťou svojich nepriateľov, chytili sa ich slabosti. Ich lešť zmenila slávnú Troju v rumu.

Trójska tragédia sa opakuje každodenne. Ľudia, len čo zočia niečo neobyčajného, hltajú to svojím zrakom. Naplňujú si tým celú dušu. Až nakoniec zostávajú z nej len zrucaniny.

Takto sa stáva, že ľudia majú často len

päť smyslov a nič viac. Čo nemožno vidieť, čuť, hmatať, pre to nemajú porozumenia. Myslia si, že to im úplne postačí. Zabúdajú, že márne by sme mali zrak ako orol, to nám nezaručuje, že pôjdeme správne cestou života.

Ak chceme vidieť následky tohto pomýleného smeru, zájdime raz do väznice. Medzi jej obyvateľmi nájdeme ľudí, ktorých by sme si azda vôbec nevedeli predstaviť vo väzenskej uniforme. Ešte väčšmi budeme prekvapení, ak sa zahľadíme na príčinu, ktorá ich sem doviedla. Nejde nám do hlavy, ako sa mohli ľudia, ktorých sme si vážili, dopustiť nízkych skutkov. Ale pochopíme to, ak uvážime, že pred svojím zločinom nevenovali chvíľu na to, aby si vec rozmysleli. Jedna minútka by ich bola mohla zachrániť od potupy, ktorá na nich zostane neraz do smrti a nezriedka ešte i po nej. Ba občas nielen my, lež ani oni sami nevedia, ako sa mohli dopustiť nerozvážnych činov a vrhnúť sa do záhuby.

Chvíľku rozvahy, ktorú premeškáme, plátime časom, zdravím, dlhými rokmi i životom. Netreba jemných vážok, stačia i najjednoduchšie, aby nám udaly jej pravú hodnotu.

Tento boj dvoch smerov zúril vždy a nikdy neprestane. Telo sa vždy bude lepiť na hmotu a duša zas bude túžiť do výšin, k Bohu. Nemožno ho odstrániť. Musíme ísť za volaním duše. Je nebezpečné nechať sa pre-

hľušíť vonkajšími dojmami, ktoré nás obkľučujú, zvlášť na zlomoch dejín. Vtedy sa ľudia najskôr dopúšťajú nepremyslených skutkov. Boľavé stránky histórie nám to hovoria výrečne. Takto sa spôsobilo veľa rán, ktoré sa ťažko hojily dlhé roky. Že práve podobný zlom prežívame, netreba dokazovať. Preto sa nesmieme dať zviest pomýleným smerom. Rozvaha nás prevedie i cez úskalia, kde nerozumný krok by mohol značiť záhubu.

CESTA DO PEKLA

Najlákavejšia cesta je cesta do pekla. Večná tma býva vždy vhodným plátnom pre fantastické obrazy. Šlahajúce plamene sú dosť výrazné, aby upútaly našu pozornosť. Hnev, hrôza, beznádejnosť boli vždy obľúbenými námetmi. Vedeli vyvolať ozvenu. Ba niektorým sa natoľko zapáčily, že ich ospevovali celý život. Opíjali sa nimi sami a podávali ich aj iným. Pahreba hnevu skrýva v sebe pre mnohých veľa pôvabu. Vydáva teplo, pri ktorom si chcú zohriať dušu. Toto teplo sa núka z nadpisov kníh, článkov, divadelných hier. Vábi nás, že nám poskytne úľavu na tvrdej ceste života, len aby sme sa mu oddali. A jesto veľa ľudí, čo sa chcú v ňom zohrievať. Vyhľadávajú ho, a rozduchávajú oheň hnevu, nenávisť a rozpálených náruživostí, aby pri nich okriali.

Možno dúfať, že tento oheň urobí ľudstvo šťastným? Niet pochyby, že túžime po radosť bez konca. Chceme sať sladkosti, čo by nás stále obveseľovali. Bežíme za radostami, čo by sa nikdy nezmenšovali, ale vždycky rástly. Usilujeme sa ich získať každým svojím činom.

Lenže ľudia zbadali, že sladkosť je nielen

vo veselej mysli. Možno ju nájsť i tam, kde by sme ju na prvý pohľad vôbec nezbadali. Nájdeme ju i v hneve. Táto sladkosť vábi ľudí ako kvet motýle. Výhodou tejto sladkosti je, že si na nej môže každý podľa vôle pochutnať. Nikomu v nej nemožno brániť.

Radost z veselej mysle nám často zlí ľudia zničia. Chystali sme sa na ňu azda i dlhé časy. A neraz sme pre ňu ťažko pracovali. Tu príde neprajná ruka a naše útrapy vyjdú nazmar. Miesto sladkosti zakusujeme trpkosť.

Ale nie tak pri sladkosti, čo klíči z hnevu. Tú nám nikto nemôže vziať. A ak by nám ju chcel odňať, priviedol by nás len do väčšieho hnevu. Tej nás nik nemôže násilne zbaviť, ba ani len mieru v nej stanoviť.

Toto zbadali najmä tí, čo sa usilujú získať ľudí. Vedia, že ľudia sú ako muchy; najľahšie ich možno chytať na sladkosti. Či je to sladkosť medu alebo jedu, o tom niet času rozmýšľať. Preto reči, čo sa prednášajú davy, najčastejšie podávajú tento pôžitok. Budia hnev v hrudiach. Proti komu ho vyvolať, to je už najmenšia starosť. Sladkosťou toho hnevu chcú oblažovať srdcia. Toto je až príliš často jediným splnením všetkých sľubov, ktoré nám také reči predkladajú.

Sladkosť hnevu je taká vábivá i preto, že je najlacnejšia. Na sladkosť opravdivej radosti treba sa namáhať, a to nezriedka i tvrdo, lebo veselá myseľ je odmenou za skutočnú prácu. Túto zadarmo nedostaneme.

Celkom opačne je to so sladkosťou, čo pochádza z hnevu. Za tú nemusíme haliera platiť, ani prstom pohnúť. Tá sa nám sama núka. Ba občas je taká dotieravá, že sa musíme zapierať, aby sme sa jej nepoddali. A to bude dôvodom, prečo sa k nej budú ľudia vždy obracať.

Divno nám však musí byť z tých, čo platia za knihy, časopisy, a iné veci, ktorých účelom je iba vohnať ľuďom krv do tváre. Veď to je pôžitok, ktorý si môže každý dopriať i bez groša. Jeho cena sa neudáva v nijakom cenníku. Ba i najmenšia by bola príliš vysoká. Jesto jej i zadarmo až veľa.

To však nie je jediný prostriedok, ktorým sa usilujú mnohí získať ľudí bez obetí. Pravda, je najčastejší a najviac vyniká. Podobnú sladkosť skytajú nám všetky náruživosti.

Počínajúce náruživosti šumia ako pieseň zďaleka. Vedú nás do krajov, kde sa rozvíja bujný život. Tu je všetko samá krása, spestrená vybranými farbami. Náruživosti maľujú vždycky plasticky. Vedia vybrať také priliehavé farby, že nás často presvedčia, že to už nie sú obrazy, ale skutočnosť. Vábia nás, aby sme len siahli po nich.

A aby nás ľahšie získali pre svoje sľuby, hrajú nám zvodné pesničky. Ich melódie priliehajú navlas k obrazom, ktoré nám maľujú v myslí.

Že je to cesta lákavá, o tom netreba ho-

vorit. Zdá sa nám, že vedie do večných radostí. Náruživosti sú sily, ktoré nás volajú stále. A kto sa raz dostane do ich moci, ľahko sa už z nej nevymotá. Majú pohľad, ktorému ťažko odolá, kto sa ním raz dal očariť.

Odyseus na svojich bludných cestách blížil sa k ostrovu víl. Keď už bol neďaleko, zapchal svojim spoločníkom uši voskom a sám si dal priviazať ruky k stožiaru, aby sa nedal zviest' ich hlasom. Keď prechádzali popri tom ostrove, jeho kamaráti nečuli nič a on sa márne usiloval kerovať ku brehu; nemal voľné ruky. Len tak sa zachránil od nebezpečenstva, do ktorého chcely ho vohnať víly.

Proti vlastným náruživostiam márne by sme si zapchávali uši. Počujeme ich. Daromne by sme si viazali ruky. Veď netreba ani k nim veslovať. Sú v nás, a preto sú také nebezpečné.

Sľubujú nám, že nás zavedú do zeme nevídaných rozkoší. Našuškávajú nám, že nám zmenia tvrdosť života v radostnú idylu. Žiadajú od nás, aby sme sa im čo len na chvíľku oddali.

Náruživostiam pomáhajú knihy, inzeráty, časopisy, rekláma. Všetko to ladí svoje struny, podľa tónov, ktorými zvučia náruživosti. Pomáhajú im lákať. A to celkom podľa potreby: úsmevom, žartom, obrazom, ako sa to práve hodí.

Že je to až príliš ľahké, netreba dokazo-

vať. Namaľujte pekný obraz, vystavte ho, aby bol prístupný pohľadom ľudí. Sotva si ho kto všimne. Musí to byť dielo ozaj hodnotné, aby sa pri ňom zastavilo viac ľudí. Ale načmárajte na plátno nejakú nemravnosť a bude sa na nej páť nesčíselné množstvo zrakov.

Hnev, a náruživosti sú cestou, ktorou sa uberajú mnohí za šťastím. Zdá sa im krásnou. Cítia na nej príjemné teplo. Veria, že sa ňou dostanú do ríše najsladších radostí. A nevidia, že je to cesta do pekla. A teplota pekla je príjemná, keď sme ešte od neho ďaleko. Keď sme už blízko neho, nehreje, ale páli a ničí.

Hnev i náruživosti vedú k zúfalstvu. Ani sami nezbadáme, keď sme už ich obeťou. Vyžmýkajú z nás každú radosť a robia z ľudí kostry. Hrdinský vzhľad tváre, ktorým vírame hnev vo svojej hrudi i úsmev, ktorý na nás badať, keď sa nám náruživosti začínajú vkrádať do srdca, zmení sa v podobu bez výrazu. Zrak už nesmeruje nikde. Toto je kus pekla za živa. Čierna beznádejnosť zavládne takou dušou.

Tu poniektorí kývnu rukou na všetko. Oblúbia si noc a kúty a nechávajú sa unášať náruživosťami až kým nestroskotajú celkom.

Logika pekla býva však častejšie hroznejšia. Kto je v pekle, chce, aby tam bol každý. Toho, čo tam nie je, pokladá za svojho nepriateľa. Sviera päsťe a cítil by úľavu,

keby ho nimi mohol udrieť. Hromzí, nadáva a vyhráza sa bičom celému svetu. Škoda len, že bič používame vždy len na iných. I vtedy, keď by sme ním sami najviac zaslúžili.

Odtiaľ pochádzajú hlasy, čo cez zataté zuby sipia na svet. To sú ako by hlasy z pekla, čo by rady vysýpaly jeho hrôzu na celú zem a spálily každú úprimnú radosť, aby si tak uľavily.

Bohužiaľ, toho zjavu si málo všimame. Vidíme, ako radosti vädnú, a divíme sa prečo. Hľadáme ich na ceste, čo vedie do pekla, a my by sme sa radi dostali do neba. Lenže darmo chceme prísť hore, ak bežíme dolu. Hnev a náruživosť sú cesta krátka a drahá. Neplatíme síce nič na jej počiatku, ale sotva sme ju prešli, vidíme, že sme stratili všetko. Cesta do pekla je vábivá, ale niet túžobnejšej cesty ako je cesta z pekla. Aby sme raz netúžili po ceste z pekla, najistejšou zárukou nám bude, ak sa nedáme zviestť vôbec cestou do pekla.

FALOŠNĚ STATISTIKY

Štatistika je najobľúbenejším literárnym útvarom dneška. Nijaký iný nezodpovedá tak duchu našej doby, ktorý túži po senzačných zprávach. Radi by sme za chvíľu vysali všetky zprávy z celého sveta. Zvedavosť je prirodzenou vlastnosťou nielen žien, ale i mužov. A dnes je zapriahnuté veľa vymožeností, aby ju ukojily. Sotva ešte na dačo máme toľko podnikov ako na to. Látku im skytá predovšetkým súčasné tempo, ktoré je príčinou každodenných nehôd. Ale bohatým zdrojom je pre ne i mravná úroveň. Atentáty a vraždy sú im vítaným materiálom. A nesmieme zabúdať, že v zpravodajstve sme aspoň na takom stupni ako v ostatných odvetviach výroby. Vieme vyrobiť hodváby, ktorý nikdy nepriadol hodvábnik, kávu, ktorá ani len nevidela kávovník, a vieme vyrobiť i zprávy o udalostiach, ktoré sa nikdy nestaly. A zas keby sme mali každú zprávu prežiť celú, svoju zvedavosť by sme nie natoľko hasili, ako skôr dráždili. Kým by sme sa zdržovali podrobnosťami jednej, tiahlo by nás tisíc nových svojou sviežosťou. Bolo treba zprávy čo najviac zúžiť a to dlhšie člán-

ky na drobničky a tie zas na samotné čísla, ku ktorým sa pripojí niekoľko slov. A toto je už štatistika.

Nemožno zaprieť, že štatistika je praktická. Hodí sa všade, kde ide výlučne o počet. Ale o nič viac. A tak vyjadruje verne veci.

Lenže i najpresnejšie štatistiky sú falošné, ak sa natiahnu na ľudí.

Ludskú prirodzenosť stvoril Boh širokou a hlbokou. Jej kraje sú nedozerné. A nad touto prirodzenosťou dal nám moc. Môžeme si z nej urobiť šťastný svet. Každý z nás je tvorcem vlastného sveta, ktorý riadi podľa svojej vôle. Na zemi je toľko takých svetov, koľko ľudí. Ak by sme mohli nazrieť do všetkých, ani dva by sem nenašli celkom rovnaké.

Každý človek je zvláštny, nielen nositeľia najrôznejších rekordov a titulov, ktorých fotografie vidíme v denníkoch. V každom z nás je niečo jedinečného, čoho niet v ostatných.

Ešte sme sa len narodili — a to jedno, či v kaštieli alebo v chatrči — prišli sme ako jediní, ktorých čakaly poklady materinskej lásky a priazne rodiny. Nikomu inému nepatrily, výlučne len nám. Dieťa odeté zlatom nie je hodné teploty lásky najchudobnejšej matky. Tá je iba pre jej dieťa. Ono je pre ňu najkrajšie a najmilšie, i keby ho príroda ako skúpo obdarila krásou.

Každý prináša so sebou čosi svojského. Spomeňte si len na žvatlaniny dieťaťa, keď

začína hovoriť. Každé pohovoriť nerozumnosti a preda sa je na nich toľko zvláštností. Bavia nás viac ako umenie hviezd filmového neba.

Nie je to iba dôsledok nezrelého chápania, a nemizne, keď príde k plnému užívaniu rozumu. V dospelom veku neodhadzujeme vládu nad spomínaným svojím svetom. Pokračujeme v nej; mení sa iba spôsob.

Sotva sa človek ocitne na prahu života, stavia si šťastie z vlastnej vôle. Predstavte si voľbu družky života. Vlastná snúbenica je každému najkrajšou a najlepšou. Zatieňuje oslavované kráľovné krásy. Opak toho mu nedokážu najväčší umelci. Skôr uverí, že sa všetci mýlia, ako že sa mýli on sám. Tu si všetko cení podľa svojho.

A sotva sa zjaví v rodinnom kruhu deti, rodičia ich privítavajú ako jediné pod slnkom, ktoré sú určené pre ich lásku i námahu. Pre nijaké iné by nemozolili celý život, iba pre tieto svoje.

Takto si tvoríme svet podľa vlastných schopností i vôle. Toto v nás udržuje povedomie Iudskej dôstojnosti i dôležitosti na zemi. Nie sme jednotkou, ktorá môže zapadnúť kdekoľvek, tak ako padajú listy so stromu. Ale sme vládcami jedného sveta. Toto v nás živí zodpovednosť za každý náš čin. Pri dobrej vôli zmestia sa tieto svety na zemeguli všetky. Možno ich utvoriť tak, že si navzájom neprekážajú, ale skôr podporu-

jú jej pestrosť, a tak prispievajú k jej pôvabu.

Toto štatistika nemôže vyjadriť a preto je falošná. Nielen preto, že je číslo o jedno alebo dve väčšie alebo menšie, to v toľkom chvate, akým dnes plynie život, nebadáť. Nejde o presnosť čísel, ale o to, že číslice mlčia o hĺbke nášho ducha. A ten je zdrojom rozmanitosti života. Čísla sú mŕtve; hovoria o nehybnosti a strnulosti.

Hromada ľudí nie je číslo, ktoré by podliehalo počtovým výkonom. Dvaja a dvaja mužovia sú štyria mužovia.

Výpočet — ak sa nemýlim — je správny. Ale ak sú tí prví dvaja nepriateľmi druhých, k správneému výpočtu tak jednoduchého úkonu nemožno dôjsť ani len vzorcami vyššej matematiky. Možno, že pravým súčtom toho sčítania by boli dvaja mužovia a dve mŕtvolky; možno, že niekoľko kusov ľudského tela. Možností je veľa; zaručenej istoty niet.

Ale nielen boje nás presvedčujú o nepravdivosti štatistík, badať to aj inde.

Dnes najmä štatistiky, udávajúce rozdelenie ľudí podľa politického kréda, pokladajú sa za najpravdivejšie, ako by príslušnosť k niektorej skupine vyčerpávala celú osobnosť.

A predsa aké plytké je toto delidlo. Často neznačí u človeka viac ako farba u motýľa. Politický program je schéma života, ktorú vytvorili jednotlivci. Ako základ pre ňu berú

vlastné vnútro, jeho túžby a želania. A chceli by, aby každý prijal tento plán.

Proti plytkosti tohto presvedčenia nič nedokazuje ani každodenná skúsenosť, že totiž ľudia sú ochotní zaň i vraždiť iných, lebo vraždiť predpokladá skôr mravný nedostatok ako duševnú hĺbku. Ostatne nesmieme zabúdať na fanatizmus, ktorý najmä tu bujnie a býva neraz príčinou i neľudských činov. A škodlivosť fanatizmu netreba opisovať, lebo nám bije do očí.

*

Literatúra vždýcky vplývala na život jednotlivcov i spoločnosti. Mala vždy veľký podiel na utváraní ducha bezprostrednej budúcnosti, ba nezriedka doslova stvorila ho sama. I dnešná naň vplýva. Štatistiky nechávajú stopy v živote dneška a bude ich určite badať i na zajtrajšku. Jej najhmatateľnejším dôsledkom je: zníženie ceny ľudského života. Život sa chápe ako ktorýkoľvek iný produkt. Kladie sa na roveň továrenským výrobkom, ktoré si vyberáme podľa firemných značiek. Ba občas je to s naším životom horšie. Prostriedkov proti nemu je viac ako veľa. Plyny, guľky, atomová energia, to všetko je namierené proti nemu. Ako hlboko klesla cena ľudského života, hovorí bezcitnosť, s ktorou dnes svet prijíma štatistiky, udávajúce počet povraždených. Sotva niekomu príde na um, čo túžob, krás a ná-

dejí hasne s každým životom. Poklady ľudskej duše zostávajú nepovšimnuté, lebo o nich štatistika nehovorí nič. Ale poklady duše dávajú nášmu životu cenu. Kým si tieto poklady nebudeme vážiť, bude klesať i cena nášho života.

OBSAH

Úvodom	— — — — —	7
D o m o v u		
Je jeden kraj	— — — — —	11
V chráme prírody	— — — — —	13
Tulácka pieseň	— — — — —	26
K večným krásam	— — — — —	32
S p o l o č n o s t i		
Láska v sociálnom živote	— — — — —	41
Rozdelená spoločnosť	— — — — —	48
Starý a nový svet	— — — — —	54
Bolesť a liek	— — — — —	61
Spoločenská rovnosť	— — — — —	67
Kliatba práce	— — — — —	74
Dnešný Babylon	— — — — —	79
Priateľské dlane	— — — — —	85
Ž i v o t u		
Cesta do raja	— — — — —	93
Hra na život	— — — — —	100
Zabudnuté poklady	— — — — —	107
„Otroctvo kultúry“	— — — — —	114
Zasľúbená zem	— — — — —	119
Pomýlený smer	— — — — —	125
Cesta do pekla	— — — — —	132
Falošné štatistiky	— — — — —	133